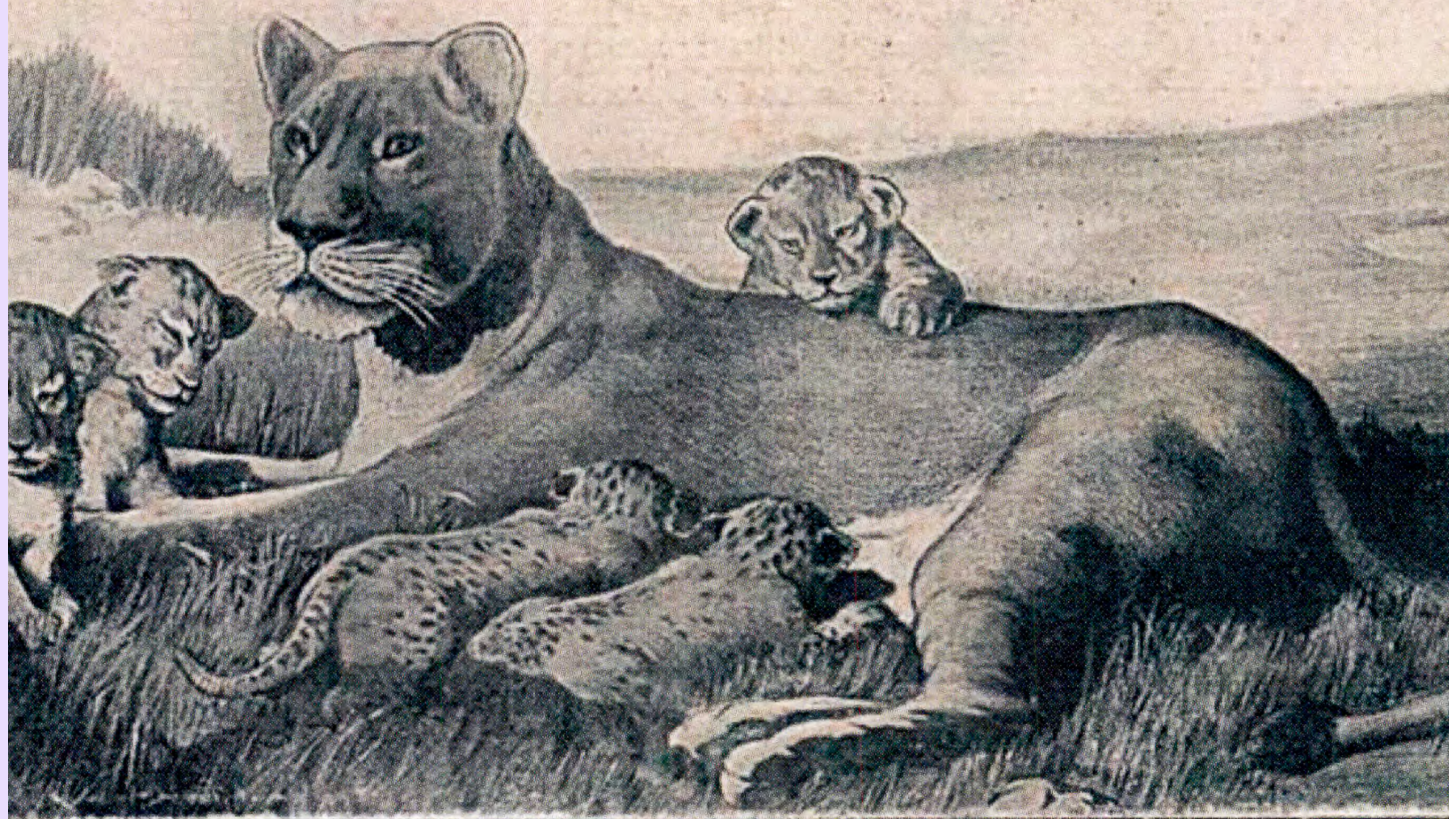

Hilsen fra Cuneos Menageri

Løvemoderen „Lucia“ med sine 5 Unger, fødte i Gøteborg den 23. Oktober 1910.

Rapport 128 | 2024 | 1891-8050 | 978-82-7970-158-3

Cuneos Menageri – historien om en omreisende dyreutstilling

Fridtjof Mehlum

Rapport utgitt av

Naturhistorisk museum
Postboks 1172 Blindern
0318 Oslo
www.nhm.uio.no

Forfatter

Fridtjof Mehlum

Tittel

Cuneos Menageri – historien om en
omreisende dyreutstilling

Sitering

Mehlum, F. 2024. Cuneos
Menageri – historien om en
omreisende dyreutstilling.
Naturhistorisk museum Rapport
128. 29 sider.

Foto

Løve med fem unger født i
Göteborg 1910 i Cuneos
Menageri. (Kilde: Postkort,
fotograf ukjent).

ISSN

1891-8050

ISBN

978-82-7970-158-3

Publiseringsform

PDF

Gradering

Åpen

Dato

1. 07. 2024

Prosjektleder

Fridtjof Mehlum

Prosjektnummer

-

Oppdragsgiver

Fridtjof Mehlum

Oppdragsgivers ref

fmehlum@nhm.uio.no

Cuneos Menageri

– historien om en omreisende dyreutstilling

Fridtjof Mehlum

Forord

Omreisende menasjerier som viste frem ville dyr i bur startet å dukke opp i Mellom-Europa fra slutten av 1700-tallet. De ble forløperen til sirkus og zoologiske hager. Slike ambulerende dyrefremvisninger ble vanlige i de skandinaviske landene fra siste del av 1800-tallet. Mange av de som besøkte Norge var drevet av utlendinger, men noen var også norske (eller bosatte seg i Norge). Denne type folkeunderholdning og folkeopplysning varte til den nye dyrevernloven ble vedtatt i 1935 og som forbød menasjerier her i landet.

Giacomo Cuneo, som opprinnelig var italiener, etablerte det største norske menasjeriet tidlig på 1900-tallet. Hans historie gir et innblikk i hvordan denne virksomheten ble drevet. Kildematerialet baserer seg i stor grad på skandinaviske aviser, der det finnes mye informasjon om Cuneo og hans menasjeri i artikler, intervjuer, leserinnlegg og annonser for fremvisninger av menasjeriet. Aviser er ofte unøyaktige som kildemateriale, og mange potensielle feil kan være vanskelige å oppdage. Annonsering var på den tiden ofte overlatt til byråer, og disse kunne ofte gjøre feil. Spesielt kan informasjon som gis om hvilke dyrearter som fantes i menasjeriet være unøyaktig. Det må derfor tas forbehold om at noe av informasjonen som gjengis i denne rapporten kan være beheftet med feil. Cuneo utga også årlige kataloger over innholdet av dyr i sitt menasjeri. Disse bærer også preg av å være unøyaktige i angivelsen av navn på en del av dyreartene.

En stor takk til Ingvar Svanberg, Uppsala for verdifulle bidrag til rapporten. Svanberg har tidligere skrevet en rekke artikler om ville dyr i fangenskap, inkludert artikler hvor Cuneo er omtalt. En stor takk også til Burny Iversen, Elverum som inspirerte meg til å skrive rapporten. Hans kunnskaper og arkiver angående menasjeri-, dyrehage- og sirkusvirksomheten har vært til uvurderlig hjelp.

Oslo, juli 2024

Fridtjof Mehlum

Innhold

1	Veien mot å bli eier av et menasjeri _____	6
2	På turné med menasjeriet _____	9
3	Menasjeriets innhold av dyr _____	17
4	Ulykker og uhell _____	22
5	Dyrevelferd _____	25
6	Cuneos liv etter salget av menasjeriet _____	27
7	Arkivkilder og litteratur _____	29

Veien mot å bli eier av et menasjeri

Cuneos Menageri var et av de største omreisende menasjeriene eller dyreutstillingene i Skandinavia på begynnelsen av 1900-tallet. Menasjerieieren Giacomo Cuneo var en markant skikkelse i dette miljøet og reiste rundt med en stor samling av eksotiske dyr som det skandinaviske publikum neppe hadde sett før. Mange av menasjeriene hadde også forestillinger med dresserte ville dyr, og de ble en forløper til 1900-tallets sirkus som inkluderte imponerende numre med dyretrenere og grupper med dresserte ville dyr som løver, tigre, elefanter og bjørner som gjorde de utroligste kunster.

Cuneo startet sin karriere som en av mange omreisende gjøglere, gatemusikanter, bjørnetrekkere og handelsreisende som opptrådte eller solgte saker på markeder og andre steder hvor folk samlet seg. Han var en av de som etter hvert klarte å komme seg videre og starte større virksomheter, slik som menasjerier. I denne artikkelen gjøres det et forsøk på å beskrive Giacomo Cuneos karriere i underholdningens tjeneste. Vi kjenner ikke alle deler av Cuneos historie frem til han etablerte sitt menasjeri i 1899, men aviser og andre trykte kilder gir mange spredte informasjonen som kan sammenstilles og gi et noenlunde utfyllende bilde av hans liv.

Giacomo Cuneo ble født i Moconesi rett øst for Genova i 1856. Han kom til Skandinavia i ung alder og dro hjemmefra over Alpene sammen med sin jevnaldrende venn Giovanni Rosasco (1856-1907) som var fra nabobyen Gattorna (Enevig 2003). De holdt trolig sammen i flere år i Danmark hvor de reiste rundt som gjøglere og lirekasse-musikere (positivspillere). Første gang

vi finner Rosasco i danske aviser er i desember 1875. Da var Johan Rosasco på reise fra Nysted til Nykøbing Falster. I januar 1876 kom positivspiller Giovanni Rosasco til Frederikssund på Sjælland og søkte om opphold der (Enevig 2003) og reiste videre på Sjælland. I mai dukket positivspillerne Rosasco og Cuneo opp i Nykøbing Falster på reise fra Stege.

Senere angis Rosasco som omreisende handelsmann (1877) inntil han slo seg ned i Slagelse, der han giftet seg (i 1885) og etablerte en fiskehandlerforretning. Cuneo dro videre og endte etter hvert i Norge. Enevig (2003) skriver at Rosasco kom sammen med de to andre italienerne Cuneo og Notari til Slagelse i begynnelsen av 1880-årene og hadde med seg en stor brun dansebjørn. Tidsangivelsen stemmer neppe, for vi finner Giacomo Cuneo i Göteborg i 1879 og i Trondheim i 1880.

Våren 1879 ble Cuneo anmeldt av politiet i Göteborg for å ha fremvist en bjørn uten tillatelse. Saken ble henlagt for Cuneo hadde reist videre. I november 1880 sto det i en stor annonse i Nordre Trondhjems Amtstidende at Cuneo foreviser en knapt en meter høy dverg og forskjellige menn og kvinner i legemstørrelse, herunder kjente personer som Ole Bull og Bjørnstjerne Bjørnson. Det er vel grunn til å tro at dette var voksfigurer.

Neste gang Cuneos navn dukket opp var i forbindelse med politisak i Kristiania i 1881, der en italiensk dyretemmer ved navn Stefani (Stefano) Rosasco som hadde bodd i Norge siden 1852, var tiltalt for vold mot politiet i forbindelse med et restaurantbesøk i mai 1880. Denne Rosasco hadde bl.a. reist rundt i

Skandinavia med et «bjørne-cirkus» i flere år. Om han var i familie med Cuneos venn Giovanni Rosasco er ukjent. Rettspapirene viser at Cuneo bodde i Tomtegaten i Kristiania i februar 1880. Han var da handelsreisende. Ved folketellingen i 1885 bodde Cuneo også i Tomtegaten og var oppført som tilreisende handelsmann.

I perioden 1880-1885 finner vi lite informasjon om Cuneo i norske aviser. I februar 1883 lå det et uhentet brev på postkontoret i Kongsberg til ballonghandler G. Cuneo (Kongsberg Adresse 22. febr. 1883). Det er mulig han kan ha reist en tur tilbake til Italia. Han uttalte senere at han jevnlig besøkte sin gamle mor i Italia (Kolding Social-Demokrat 23. okt. 1911).

Cuneo drev deretter hovedsakelig sin virksomhet i Nord-Norge noen år. Han solgte sentrifugalsnurrer under fisket i Kabelvåg i 1886 og etablerte seg i Tromsø i 1887, der han i oktober reklamerte med parafinfyrtre kokemaskiner, og i desember med en rekke ulike isenkramartikler, foruten også frukt som appelsiner, fikner og epler. Han fortsatte sin isenkramforretning i Tromsø til 1890, da den gikk konkurs, angivelig takket være uærlige agenter (Dagens Nyheter 1. nov. 1909). I ligningen for 1888 står han oppført med en inntekt på 3000 kr.

Det er uklart når Cuneo flyttet fra Tromsø, men i 1889 ble han far til John Giacomo som ble født utenom ekteskap på Røros. Ifølge kirkeboken for Røros oppgis moren til å være Johanne Mathilde Larsen fra Kaalvig, Tromsø. Cuneo sto oppført uten fast bopæl og som omreisende handelsmann. Cuneo var trolig fortsatt formelt gift med sin forrige kone.

Cuneo var gift med italienske Catherine Cuneo (ifølge FamilySearch.com). Datteren Maria er født ca. 1883 og sønnen Louis, er født i Kristiania i 1885. Catherine og barna emigrerte til USA omkring 1890 og slo seg ned i New York. I 1905 bodde hun på Manhattan med sine barn og arbeidet som knapphullsrysser (US. Federal Census 1905).

I folketellingen for 1891 går det frem at Cuneo var registrert som enslig losjerende i Carl XII gate i Kristiania. Han var gift men hadde for tiden ikke bestemt bopæl. Siste registrerte bopæl var Tromsø. Dette året reiste han rundt med en «skydepavillon» (Tunsbergaren 12. des. 1891). Han hadde drevet med konkurranse-

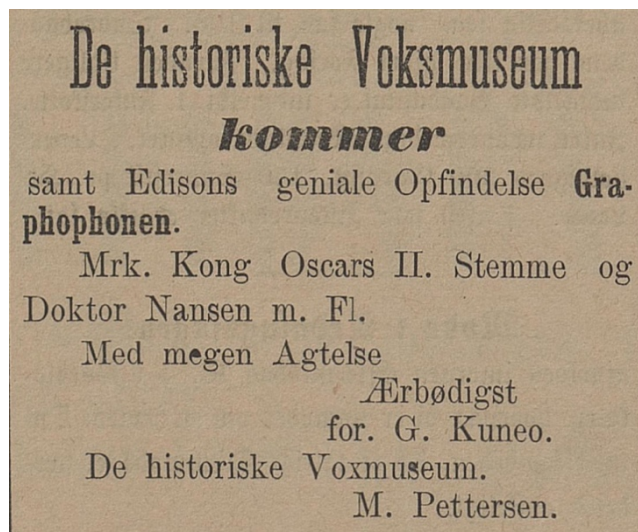
skyting mens han bodde i Tromsø og fortsatte med dette i Kristiania i 1890-årene. I 1893 var Cuneo innehaver av salongskyttebanen «Tell» ved Youngstorget i Kristiania. På 1890-tallet finner vi også Cuneos bror Josef bosatt i Kristiania, og han drev som gipsmaker liksom mange andre italienere i Kristiania på den tid. I folketellingen 1899 er det oppgitt at forhen-værende handelsmann Giacomo Cuneo bodde med hustruen Johanne og sønnen John i Storgaten i Kristiania.

Midt på 1890-tallet begynte det å skje store endringer i Giacomo Cuneos liv. Han gikk til innkjøp av en Edison grafon fra Amerika, som kunne gjøre opptak på voksruller og spille dem av for publikum. Cuneo reiste rundt med sin grafon og ga «konserter» med innspillinger av musikk, solosang og deklamasjon. I november 1885 gjorde han et kupp da han fikk audiens hos kong Oscar II på slottet i Kristiania. Cuneo ble hilset på italiensk og kongen leste inn en hilsen på norsk på Cuneos grafon. Kongens ord lød som følgende: «*Intet blev saa godt, som vi haabede, intet saa slet, som vi frygtede. Se, det er Samkommet af al Verdens Erfaring. Kristiania Slot, 29de Oktober 1895. Oscar*». Da kongen fikk høre innspillingen ble han så begeistret at han også leste inn en versjon på fransk.

Etter at Fridtjof Nansen var kommet tilbake med *Fram* i 1896 fikk Cuneo også tatt opp hans stemme, og fra høsten 1896 var Nansens stemme en del av Cuneos grafon-program. Cuneos program med kjente stemmer vakte stor oppmerksomhet da han reiste rundt i landet med sin grafon. Cuneo betrodde Dagens nyheter (1. nov. 1909) at da han hadde sine fremvisninger ut på landsbygda, var det ofte han brukte en versjon hvor det var en skuespiller som holdt kong Oscars tale. Derved kunne han unngå at originalen ble slitt ut. Hvor det ble av voksrullen med kong Oscar er uklart, men Cuneo fortalte til Aftenbladet i Stockholm (16. mai 1908) at den lå nedpakket i Kristiania og at han hadde planer om å gi den til det svenske kongehuset eller til et museum. Denne aktiviteten ga så store inntekter, at Cuneo selv hevdet at det la det økonomiske grunnlaget for at han senere kunne starte opp sitt menasjeri.

I Adresseavisen 13. juni 1897 kan man lese at Cuneo i tillegg til Edisons nyeste grafon, også reiste rundt med et historisk voksmuseum. I

1898 oppgis det at han reiste rundt med «*Det historiske, bevægelige Voksmuseum samt Panoptikonet og Marionetteatret*» (bl.a. i Halden) og «*Det mekaniske Fantosche Theater*» (i Bergen).

Annonse i Romsdals Amtstidende 23. febr. 1897 om voksmuseet og grafonen med stemmen til Fridtjof Nansen og kong Oscar II.

Begynnelsen til menasjeriet var at Cuneo kjøpte en reveunge som han satte i et bur i sin bakgård. Den vakte stor interesse blant barna i strøket, og etter hvert tok han den også med seg på sine turneer. Han fikk også tak i noen få andre dyr som et par krokodiller og en boaslange, og senere flere. Han hadde først tenkt å satse på å ha med seg et fåtall, sjeldne smådyr på sine turneer (et vivarium), men senere bestemte han seg for å skaffe seg en større dyresamling. Det var større rovdyr og andre store dyr publikum helst ville se (Göteborgsposten 25. jan. 1905), og først når disse ble anskaffet strømmet publikum til i større mengder (Aftenposten 30. juli 1904).

Høsten 1899 hadde Cuneo den første fremvisningen av sin dyresamling sammen med dukketeater, skytebane og grafon i haven til restauranten Cordial i Stortingsgaten 16 i Kristiania (Eidsvold 23. okt. 1899).

Fremvisningen av dyrene var vellykket og økonomisk innbringende, og han fortsatte året etter. Flere aviser avverterte at Cuneos zoologiske utstilling i Cordials Have var interessert i å kjøpe alle slags levende rovdyr.

Landmandsposten (4. mai 1900) skrev at en italiener leide plass til sitt menasjeri og en del greier, såsom skytebane, fonograf, dukketeater

osv. Den 22. august 1900 skrev Ørebladet at det var brann på Cordials tomt i Stortingsgaten. Folk strømmet ut av kafeer og restauranter. Det viste seg at det ikke var så alvorlig, og det var bare en fruktbod som brant opp. Avisen skrev også at i Cordials Have var Cuneos Menageri innredet i telt og treskur, og at det ble fremvist alle verdens vidunderlige dyr.

Cuneo mislikte sterkt at hans menasjeri måtte betale 5 % skatt til bykassen. Han søkte derfor kommunen om fritak for skatt med begrunnelse i at samlingen med tiden skulle danne grunnstammen til en permanent zoologisk hage i hovedstaden. Han fikk imidlertid avslag fra formannskapet, og kommunen ville ikke gi nødvendig økonomisk støtte for at dette kunne realiseres (Randers Dagblad 6. juni 1902).

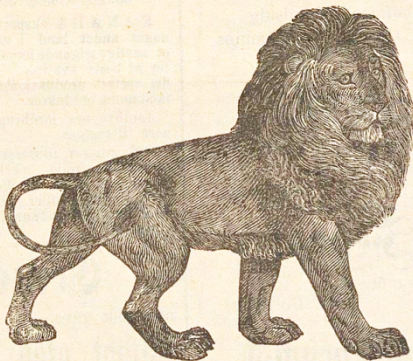
Etter at Cuneo syntes at menasjeriet var stort nok til at han kunne reise rundt med det, begynte han med turneer. Det var for kaldt for de mange tropiske dyrene å reise rundt på vinteren og oppholde seg i telt. Derfor foregikk turneene i sommersesongen, mens menasjeriet hadde vinterkvarter der det oppholdt seg samme sted i flere måneder i mer eller mindre gode trebygninger.

Menasjeriet fikk etter hvert eget musikkorps som stadig ble større. Allerede i Trondheim i 1901 ble det opplyst at det hadde et fire-manns orkester (Trondhjems Folkeblad 29. juni 1901). Sommeren 1902 i Danmark skrives det også at menasjeriet hadde eget musikkorps (Varde Folkeblad 4. aug. 1902), som var bøhmisk (Middelfart Avis 29. aug. 1902). Sommeren 1903 ble det oppgitt at en prektig sekstett på blåseinstrumenter underholdt (Aurora, Ystad 28. mars. 1903), og i 1904 hadde Cuneo et orkester ledet av musikkdirektør Juneck (eller Franz Yuneck). Året etter kunne man lese i Västgöta Korrespondenten Skövde Tidning (3. apr. 1905) at orkesteret besto av sju mann, alle bøhmere (ledet av J. Juneck). Orkesteret var plassert rett foran vognene hvor bjørnene holdt til. Bjørnene så ut til å like musikken, for de gjorde mange krumspring. I 1906 oppgis det at menasjeriet hadde et 10-manns hornorkester (Östgöten 23. juni 1906). Menasjeriet hadde også orkester i 1908 (Göteborgsposten 28. sept. 1908), og under den siste turneen i Danmark i 1911 ble det gitt konsert av Cuneos eget strykeorkester bestående av 12 musikere (Esbjerg Avis 25. sept. 1911).

På turné med menasjeriet

1900

I februar 1900 tok Cuneo sitt menasjeri fra Cordial til Drammen. Da omfattet det allerede 80 dyr (Christiania Nyheds- og Avertissementsblad 6. jan. 1900). Buskerud Blad skriver (10. febr. 1900) at det skulle være fremvisning på torvet under det forestående markedet. Cuneos levende dukker skulle vises på samme sted som året før. Allerede i mars var menasjeriet tilbake i Cordials Have. Cuneo dro ut på nytt i juni med fremvisninger i Hamar, Trondheim og Lillehammer.

Den zoologiske Udstilling
fra Cordials Have i Kristiania

ankommer hertil Tirsdag den 12. Juni og holdes aaben fra Onsdag Kl. 10 Form. til 10 Aften paa Guldsmid Evensens (Dahls) Løkke.

Hermed beder jeg det heitærede Publikum, at benytte Anledningen og besøge vor Udstilling, hvor man vil se mange interessante Eksemplarer levende Dyr, deriblandt de to Foretskede Løvløden og den no ske Fænnøh nd, der lever i den mest forbausende Fortrolighed i et Bur. Hver Gang Hunden slippes ud af Buret forat tage sig en Promenade i det Frie, giver Løvinden gjennem Brøl sin Sorg tilkjende. 2 Malajbjørne, Dvergæslet Colibri fra Calabria, 28 Tommer høit, Cervat Tiger fra Afrika, (Obs. Disse Dyr har aldrig været forevist i Skandinavien. Obs.) Desuden mange andre Dyr, saasom den store Løven Mustapha Aber, Slanger, Krokodiler, sibiriske Ulver, Kænguru m. m. m. Dyrene fodres Kl. 5.

Obs. Kun 5 Dage. Søndag sidste Dag. Obs.

Entre Voksne 50 Øre, Barn under 12 Aar 30 Øre. (2593

Annonse i Oplanden Avis 11. juni 1900 om fremvisninger av Cuneos Menageri på Hamar.

I august, etter at menasjeriet var kommet tilbake til Cordial, skjedde den tidligere omtalte brannen. Sent på høsten dro menasjeriet til Østfold og hadde fremvisninger i Moss før det etablerte vinterkvarter i Fredrikstad og startet forestillinger der i begynnelsen av desember.

1901

Etter overvintringen i Fredrikstad dro Cuneo i 1901 ut på en omfattende turné i Sør-Norge. Han deltok på markedet i Drammen i februar. Her ble det også fremvist et dressurnummer av Mr. Wilena. Det ble annonsert med: *“Mr. Wilena vil gå ind til 3 løver i et bur flere gange daglig og vil vise publikum sit dristige foretagende”*. Wilena var fra Glasgow og en av verdens mest kjente dyretrenere og hadde i løpet av sine 15 år som domptør jobbet både hos Barnums menasjeri i Amerika og hos Hagenbeck i Hamburg. Han var trolig utlånt til Cuneo en kort tid fra det zoologiske dressursirkuset til Heinrich Scholz, som han turnerte med dette året. Der hadde han en månedslønn på 800 kr (Ørebladet 3. nov. 1900). Scholz hadde overvintret med sitt menasjeri i Tivoli i Christiania.

Samtidig deltok også Ludvig Notari med sitt menasjeri på samme arrangement i Drammen. Det var tydeligvis en viss konkurranse mellom de to. Notari hadde annonsert med at han hadde den største norske bjørn som var forevist i Norge, og en hannløve som var det største eksemplar som var forevist i Skandinavia. Tilsvarende kunne man finne i Cuneos annonser, for han hadde også en stor bjørn og en stor hannløve. Cuneo rykket derfor inn en

annonse som lød: "1000 kr betaler vi til den, som under markedet hersteds kan fremvise en saa stor løve og norsk bjørn, der forevises i det store menageri, vis a vis Brændevinssamlaget".

Etter oppholdet i Drammen fortsatte turneen. Han ble nektet av politimesteren i Halden til å vise frem menasjeriet sitt der. Cuneo viste til at han kunne fremvise attest fra dyrebeskyttelsesforeningen i Kristiania for at han stelte godt med dyrene (Fredrikshalds Tilskuer 23. mars 1901). Cuneo hadde fremvisninger i Sarpsborg, Horten, Lillestrøm, Hamar, Trondheim, Kristiansund, Ålesund, Bergen, Stavanger og Arendal. Menasjeriet ble fraktet med tog, men fra Trondheim og nedover langs kysten av Vestlandet og Sørlandet ble det brukt båttransport. I annonsene for forestillingene var undertegnet vekselvis med G. Cuneo og Jon G. Cuneo. På programmet sto en majestetisk løve, en bengaltiger, hyene, sibirske ulver, tigrerkatt, vaskebjørner, prektige isbjørner, en stor alminnelig bjørn, flere slags rever, aper, leoparder, en bøffelokse, beltedyr, krokodille, slange, to merkelige hunder uten forben osv. Agderposten (12. nov. 1901) skrev at samlingen var ganske rikholdig og dyrene velstelte. I tillegg ble det reklamert med: «*Morsomme dukker holder sine forestillinger ved siden av menageriet*». Cuneo hadde altså fortsatt med seg sitt dukketeater samt skytebane, kaleidoskop, kinematograf og Edisons grafon på turneen.

Etter at fremvisningen var ferdig i Arendal i november, tok Cuneo menasjeriet til Isak Larsens Løkke i Skien der det oppholdt seg vinteren 1901-1902. Det var åpent for publikum frem til siste forestilling den 5. januar. Dressøren Wilena var fortsatt med.

1902

Allerede 10. januar 1901 begynte Cuneo fremvisninger av sitt menasjeri i Tønsberg. Man kunne lese at Wilena vil vise frem løven «Mustapha» som bare han bare hadde trent noen dager, samt Cuneos blandete gruppe med rovdyr, «Den lykkelige familie», bestående av 10 forskjellige dyr: sibirsk bjørn, isabellabjørn (er en underart med engelsk navn Himalayan Brown Bear), hyener, amerikanske ulver, norsk ulv, samt hunder. (Tønsbergs Blad 12. jan. 1902). Deretter ble det fremvisninger i Drammen. Den

22. februar skrev Social-Demokraten at menasjeriet hadde ankommet Kristiania og at forestillingene på Tivoli skulle starte en av de første dagene.

Etter oppholdet ved Tivoli i Kristiania som sluttet 14. april dro Cuneo på turné til Danmark. Menasjeriet ble fraktet med dampskipet *Baldur* til Frederikshavn den 19. april. De fleste dyrene var plassert i lukkede kasser, mens noen av de mest fredelige slike som reinsdyr ikke var stengt inne. Første forestilling var i samme by, og deretter gikk ferden gjennom en rekke danske byer før vinterkvarteret ble etablert i København. Menasjeriet var godt besøkt, og Cuneo gikk ut i avisene og anmodet barnefamilier om å komme på hverdager, siden det var ganske stappfullt i helgene. Menasjeriet hadde vokst mye siden starten, og Cuneo verdsatte nå samlingen til 40 000 kr (Aalborg Tidende 9. mai 1902). Det ble fraktet med 11 jernbanevogner. Cuneo fortalte danske aviser han ved å dra på turné med sin dyresamling satte seg som mål at han i videst mulig utstrekning skulle bidra til å øke interessen blant alle samfunnslag for dyrelivet i dets mangfoldige avskygninger og former.

I menasjeriet var det også et bur hvor man drev med dressur av at par bjørner, 2-3 ulver, et par hyener og noen hunder. Dressøren var en ganske ung mann (Fredericia Dagblad 31. juli 1902). Det var nordmannen Waldemar Winje. Cuneo selv begynte etter hvert også å dressere sin hannløve, som hadde tilhold i et eget bur. Ved siden av menasjeriet hadde Cuneo også fortsatt med seg sitt dukketeater som ble fremvist i et eget telt.

En av byene som menasjeriet besøkte var Slagelse der Cuneo møtte igjen sin gamle italienske venn, den daværende fiskehandleren Giovanni Rosasco, som han som ungdom hadde reist sammen med fra Italia.

Vinteroppholdet 1902-1903 i København var dramatisk på flere måter. Menasjeriet hadde plass ved frihetstøtten (nær ved der hvor Hovedbanegården nå ligger). Det lange teltet ble oppgitt til å være et 250 fot (75 m) langt lerretstelt. Dyrene sto i sine bur langs den ene vegg. På gavlen av teltet var det store fargerike plakater med eventyrlige jaktscener i flaskegrønne omgivelser (Aftenbladet, København 2. nov. 1902). Natten mellom 1. og 2. juledag var den en forferdelig storm som blåste hele lerretstaket av teltet. Dikteren Jeppe

Aakjær har skildret hendelsen (Aakjær 1919), og han fortalte at redselens skrik fra alle dyrene, inklusiv løvenes brøl, kunne høres over halve byen. Den andre hendelsen inntraff i begynnelsen av januar 1903. Cuneo hadde nettopp mottatt en bjørnebavian fra Hagenbeck i Hamburg. Denne store apen hadde blitt forkjølet under reisen og skulle gis medisin straks etter at den hadde ankommet. Cuneo gikk inn i buret, og nesten i samme øyeblikk gikk bavianen løs på ham og formelig rev tøyet av ham med sine tenner og klør. Han reddet seg ytterst forkommen ut av buret og ble straks sendt til sykehus. Det var særlig venstre underarm som var mest skadet. Han ble snart sendt hjem fra sykehuset og ble liggende med sårfeber. Cuneo gikk med armen i bind og det tok flere uker før han ble bra.

1903

Midt i januar var oppholdet i København slutt, og da ble menasjeriet fraktet med dampfergen over til Malmö, hvor det skulle være i 1-2 måneder. Det ble satt opp en egen 200 fot lang trebygning for menasjeriet på den gamle tivolitomten i byen. Bygningen var oppvarmet av noen glohete ovner og dyrene var plassert i sine bur på begge langsidene av bygningen (Malmötidningen 18. jan. 1903 skriver riktignok at det var et telt).

I mars flyttet menasjeriet til Lund, der det hadde tilhold i Ridehuset. Deretter var det blitt så vårlig at man kunne ta i bruk telt igjen da menasjeriet etablerte seg i Ystad i slutten av mars. Under oppholdet der uttalte Cuneo seg til Ystadposten (31. mars 1903). Han fortalte at dagsinntekten fra fremvisningene var 6-700 kr, mens de en dag var helt oppe i 1000 kr. Han hadde også en del utgifter, kanskje et par hundre kr pr. dag. Disse innbefattet lønn til personale, mat til dyrene, tomteleie og reise- og fraktkostnader. Cuneo sto selv for billettsalget ved fremvisningene.

Under et annet intervju i Landskrona (Landskronakurien 11. apr. 1903), der menasjeriet var oppstilt i en trebygning til over påske, fortalte han at det menasjeriet han startet med kostet ham omtrent det samme som det nå kostet å underholde (skaffe mat til) hele den nåværende samlingen. I løpet av de fem årene han hadde drevet var menasjeriet nå gjeldfritt. Cuneo fortalte også at han hadde planer om å øke

størrelsen på menasjeriet betydelig i den nærmeste tiden for å kunne være en verdig konkurrent til storstedenes zoologiske hager.

Hele sommersesongen 1903 oppholdt menasjeriet seg i ulike byer i Sør-Sverige nord til Örebro og Uppsala. Svanberg (2016) har beskrevet oppholdet i Uppsala og gir også en mengde opplysninger om Cuneos Menageri og dets innhold av dyr. I november ankom det Stockholm og etablerte sitt vinterkvarter på Odengatan, hvor det ble helt til påsken 1904. Det hadde tilhold i en langstrakt, smal bygning (Svenska Morgonbladet 9. nov. 1903). Personalet bodde i to kupévogner fra jernbanen. Menasjeriet var godt besøkt gjennom vinteren, og Socialdemokraten (21. jan. 1904) kunne meddele at 75 000 personer hadde vært innom. Søndag 24. jan. var det besøkt av 3000 personer. Nytt for dagen var et brytenummer mellom den russiske dyretemmeren mademoiselle Dewitza Petrowna og hennes åtte fot høye russiske bjørn. Cuneo arrangerte på slutten av oppholdet såkalte «populærdager» hvor det var nedsatt billettpris for skole- ungdommer og tjenestefolk.

Ellers var Cuneo også raus og ga penger til ulike gode formål. I Cordials Have i 1899 ga han en dags inntekt til forulykkede fiskeres etterlatte. I januar 1904 var det en stor bybrann i Ålesund som gjorde at over 10 000 mennesker mistet sitt husvære. Cuneo ga en hel dags inntekt fra menasjeriet uavkortet til de berørte i Ålesund. Det ble riktignok ingen stor suksess, for bruttoinntekten den dagen ble bare 66 kr 50 øre. Cuneo hadde lovet å bidra med ytterligere 50 kr av egen lomme.

1904

Etter oppholdet i Stockholm kom menasjeriet til Norrköping, hvor det kunne flytte inn i en bygning som hadde vært brukt av et sirkus. Derfra gikk turen videre nordover til Eskilstuna og Gävle. Denne våren arbeidet den norske ballongfareren Francesco Cetti for menasjeriet. Han og Cuneo var trolig gamle venner. Cetti var oppvokst i Bergen og hadde tidligere vært omreisende gjøgler.

Cuneo skulle så til Trondheim. Dette var nå mulig, for det gikk en normalsporet jernbane fra Sundsvall til Trondheim. Cuneos Menageri var nå blitt så stort og hans vogner så brede at han

ikke kunne bruke den smalsporete jernbanen som gikk flere steder i Norge, bl.a. mellom Støren og Trondheim. Han kunne derfor ikke ta menasjeriet med tog fra Kristiania til Trondheim, eller til Drammen for den saks skyld.

Fra Trondheim dro menasjeriet med tog østover igjen til Östersund og Sundsvall og videre til en rekke byer i Sverige på vei ned til Göteborg. I Örebro ble det opplyst i avisen (Bergslagens Tidning 24. sept. 1904) at menasjeriets totale kostnader lå på ca. 300 kr pr. dag, derav ca. 125 kr til fôr til dyrene. Menasjeriet ankom Göteborg i november og tok inn i en større trebygning som Cuneo hadde fått oppført på Idrottsplatsen (Ny Tid 8. nov. 1904). Bygningen var godt oppvarmet.

1905

Turneen i 1905 gikk sørover fra Göteborg og gjennom Sør-Sverige. Da Cuneo kom til Trollhättan oppdaget han at veien fra jernbanestasjonen til plassen der menasjeriet skulle stilles opp var for svingete for hans store vogner. Han mente at noen av vognene i verste fall kunne velte ned i grøftene, så han ga opp og fortsatte videre sørover. Turneen i Sverige endte opp i Örebro og Kristinehamn i oktober. Deretter dro menasjeriet til sitt vinterkvarter i annekshbygningen til Tivoli i Kristiania, like over for Theatercafeen. Samme dag som menasjeriet skulle åpne utbrøt det en stor brann i Cirkusbygningen som lå på nabotomten. Circus Norbeck, som holdt til i bygningen, fikk reddet ut alle sine dyr. Cuneos Menageri ble så vidt man vet ikke skadet. Cuneo bodde med familien i sin elegante kupévogn inne på tomten til Tivoli.

Cuneos Menageri på tomten til Tivoli i Kristiania. Alle de norske flaggene tyder på at bildet er tatt like etter unionsoppløsningen i 1905 (Kilde: Oslo museum).

Under oppholdet i Kristiania skrev Cuneo i Buskerud blad (23. nov. 1905) til Drammens befolkning at hans dyresamling hadde blitt så mye større at han ikke lenger kunne komme til Drammen med den smalsporede jernbanen. Han oppfordret derfor Drammens velvillige innbyggere som besøkte hovedstaden, å ta en tur til Tivoli-tomten og se hans dyresamling.

Eieren av Hotell Continental og Theatercafeen saksøkte Tivoli på grunn av at dyrene fra menasjeriet angivelig hadde brølt og hylt og derved vært til ulempe og sjenanse for saksøkeren. I forbindelse med saken ble det opplyst at menasjeriet var anbrakt i «fjæleboder» med lerretstak. Saken kan virke bagatellmessig, men den gikk helt til høyesterett. Saksøkeren fikk ikke medhold.

Reklamekort for Cuneos Menageri brukt og poststemplet i Norge 23.1.06.

1906

Cuneo ble i Kristiania til april 1906 og hadde deretter fremvisninger i Fredrikstad og Halden før han dro inn i Sverige og reiste mot Stockholm. Underveis stoppet han opp i en

rekke byer før kan kom til Stockholm omkring 1. august. Her ble menasjeriet satt opp på Fribergsga tomten på Götgatan. I løpet av de vel to månedene Cuneo oppholdt seg i Stockholm besøkte 72 562 voksne og 18 173 skolebarn menasjeriet (Norrköpings Tidningar 11. okt. 1906). Slikt blir det penger av. I Tidskrift för djurskyddföreningarna i Finland er det beskrevet et besøk i menasjeriet mens det var i Stockholm (Anonym 1907). Her ble dyrenes tilstand og atferd beskrevet i svært negative ordelag. Det ble også berettet at teltet var et gammelt rødstripet markedstelt som var oppvarmet med en gammel jernkamin. Det var opplyst innvendig med sterkt lys fra stikkende buelamper.

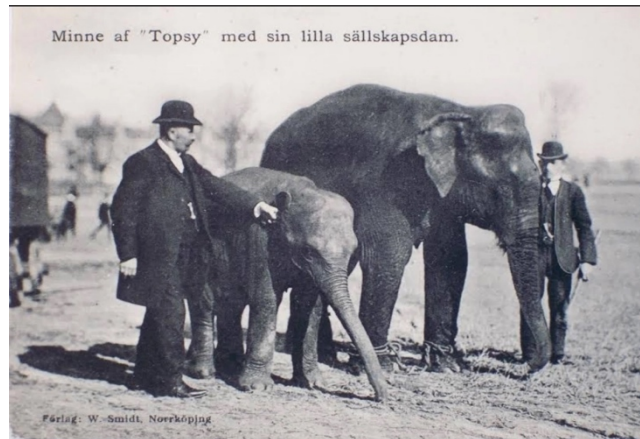
Södermanlands Läns Tidning (31. juli 1906) skrev at menasjeriet fikk plass i 15 jernbanevogner, og blant dem en egen boligvogn hvor personalet bodde. Östgöten 11. okt. 1906 skrev at menasjeriet, som skulle komme med ekstratog til Norrköping en av de nærmeste dagene, ble transportert av 29 egne vogner og to overdekte jernbanevogner. Det inneholdt 170 dyr. Cuneo hadde fått tillatelse til å oppføre et «vinterhus» av tre på 1500 kvm der hvor Landbruksmötet nettopp hadde hatt en stor utstilling. Cuneo averterte også etter en leilighet med to rom og kjøkken for fire måneder i nærheten av utstillingsområdet. Den 7. desember fylte Cuneo 50 år, og den dagen ble han vekket opp av menasjeriets eget musikkorps. Like etterpå dro han til utlandet, trolig til Hamburg, for å skaffe flere dyr til menasjeriet.

Også dette året kunne man lese i avisene at Cuneo hadde planer om opprettelse av en zoologisk hage i Kristiania, f.eks. på Tøyen eller nær ved Folkemuseet på Bygdøy. Cuneos Menageri skulle danne grunnlaget for hagen. Tanken var å plassere alle burene i en firkant med et stort apebur i midten (Ørebladet 23. april 1906).

1907

Før menasjeriet skulle forlate Norrköping kjøpte Cuneo elefanten «Topsy» fra Hagenbeck. Den ankom 29. januar. Få dager etter ankomsten klarte den på dramatisk vis å rømme fra menasjeriet og var borte i flere dager før man klarte å fangen den igjen. Rømningen vil bli omtalt i mer detalj senere i artikkelen. Da Topsy

var kommet tilbake dro Cuneo til Hamburg og kjøpte en ny elefant som skulle være en kamerat til Topsy.

Etter rømmingen til elefanten Topsy anskaffet Cuneo en ny liten elefant, Bébé, som skulle være hennes selskapsdame. (Foto: W. Smidt Förlag, Norrköping).

Etter at de endelig gjorde oppbrudd i Norrköping dro de nordover og var innom Uppsala, Gävle og Östersund før de igjen kom til Trondheim og slo seg til med sitt telt på Skøytebanen. Etter oppholdet i Trondheim gikk turen, liksom i 1904, østover til Sundsvall. Igjen dro de sydover, via Hudviksvall, Söderhamn og Falun. Neste stopp var Borlänge, men der ble de anmeldt for å ha satt opp menasjeriet ulovlig, da kommunen ikke ville tillate fremvisning av levende dyr for allmenheten. Menasjeriet kom til Göteborg den 16. oktober for å overvintre og etablerte seg som siste gang på Levgrens äng (Idrottsplatsen, ved Stampbron). Her var det oppført en trebygning like ved Pripps bryggeri. Menasjeriet hadde godt med besøkende, Göteborgs Aftenblad (25. nov. 1907) kunne fortelle at frem til da hadde 44 567 personer vært innom. Cuneo dro igjen til utlandet for å kjøpe flere dyr, bl.a. en 15 måneder gammel sjiraff og to sjimpanser.

1908

På grunn av den sterke kulden denne vinteren ble menasjeriet i Göteborg ut over våren. Sommeren ble tilbragt i Skåne og Sveriges sydligste deler. Utpå høsten ble kursen satt mot Norge. Da de var i Arvika, brøt det ut brann den 17. september i en orgel- og pianofabrikk og røyken nådde menasjeriet. Dyrene ble voldsomt forskrekket og gjorde fortvilte forsøk på å komme seg ut. Elefanten Topsy var spesielt

urolig, og man var alvorlig redd for at den skulle slite seg og rømme. Menasjeriets musikkorps spilte uavbrutt for å berolige dyrene, men først sent på natten roet det seg (Göteborgsposten 28. sept. 1908).

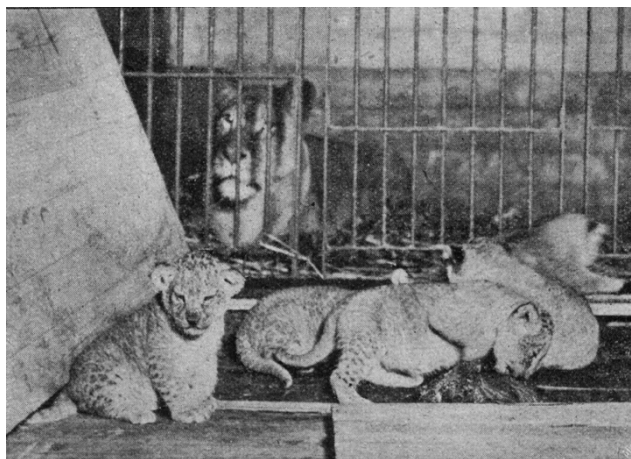
Den 23. september kom menasjeriet fra Arvika til Hamar med ekstratog bestående av 18 jernbanevogner der dyrene ble fraktet i 32 kasser. Avisen Valdres (13. okt. 1908) skrev dyrene holdt til inne i store jernbur med trekasser omkring. Under burene var det hjul, så det var bare å dra dem av jernbanevognene, og så kjøre dem til den plassen hvor forevisningen skulle være. I Hamar ble menasjeriet godt besøkt, og en av dagene hadde de over 5000 besøkende.

Etter oppholdet i Hamar gikk turen til Kristiania, nå med 22 jernbanevogner (de norske var mindre enn de svenske). Det ankom Kristiania 5. oktober, og det ble sagt at menasjeriet hadde økt med i alle fall åtte jernbanevogner siden det var i byen tre år tidligere. Menasjeriet ble overført til et 93 x 25 m langt treskur som var oppført for Cuneo langs Klingenberggaten på Tivoli. Det ble åpnet for publikum noen dager senere og skulle bli i Kristiania frem til utpå vårparten (Morgenbladet 6. okt. 1908). Cuneo hadde skaffet seg en tysker som skulle dressere menasjeriets isbjørner.

På denne fikk Cuneo en forespørsel fra Danmark om han ville selge hele sitt menasjeri til den nye zoologiske hagen som skulle etableres i Århus (Ørebladet 23. nov. 1908). Han var mer opptatt av å kunne bidra til at det ble opprettet en zoologisk hage i Kristiania. Han skrev et innlegg i Ørebladet (31. okt. 1908) der han sa seg villig til å selge sin dyresamling for 40 000 kr under forutsetning at den ble grunnstammen i en zoologisk hage i byen. Han anslo verdien av samlingen til 200 000 kr, men ville selge den billig fordi han som norsk borger med hjemsted i Kristiania ville bidra til å skaffe byens befolkning en slik nyttig institusjon. Det viktigste var først å finne en egnet plass for å anlegge hagen før man begynte med å anskaffe dyrene. Han mente at Hovedøya som var foreslått kunne være et passende alternativ. Han hadde tydeligvis god økonomi, for han uttalte at det ikke var så viktig om han fikk oppgjør kontant ved salget av samlingen.

Liksom tidligere år under vinteroppholdet dro Cuneo til Hamburg og skaffet seg en rekke nye

dyr til menasjeriet. Like før jul ble det født fem løveunger hos Cuneo. Han søkte kongehuset

Fem løveunger ble født i Cuneos Menageri i Kristiania den 21. des. 1908. (Kilde: Allers familiejournal 14. febr. 1909).

om å få oppkalle en av disse etter kronprins Olav. I den forbindelse var han i audiens på slottet i Kristiania i januar 1909 og viste frem to av løveungene for kongen, dronningen og kronprinsen.

1909

Cuneo drøyde, på grunn av værforholdene og de ømtålige dyrene, med å bryte opp fra vinterkvarteret i Kristiania. Han uttalte før avreisen at dette sannsynligvis var menasjeriets siste vinteropphold i byen, for et slikt langt vinteropphold koster så mye at det er vanskelig å bære kostnadene (Dagbladet 19. febr. 1909). Den 13. april var menasjeriet åpnet for siste gang, og Cuneo takket hovedstaden for den interesse og velvilje som det hadde vist hans samling. Menasjeriet ble lastet på toget og stoppet først i Fredrikstad og Sarpsborg før det senere dro inn i Sverige. Menasjeriet hadde nå over 200 dyr og en bemanning på 33 mann. Det var behov for 25 norske jernbanevogner for å frakte det. Planen var å reise til Stockholm og derfra en ny tur til Trondheim. For å komme på et passende tidspunkt til Stockholm, stanset menasjeriet en periode i Sundbyberg og Södertälje før det inntok den svenske hovedstaden i slutten av juli. Det er uklart hva som egentlig var årsak til denne sene ankomsten. Det førte også til at det ikke ble noen tur til Trondheim.

Det ble storstreik blant arbeiderne i Sverige som varte nesten hele august måned. Cuneo ble

intervjuet en ukes tid inn i streiken, og det virket som om menasjeriet foreløpig ikke led nevneverdig av streiken. Cuneo hadde behov for store mengder høy, halm, frukt, kjøtt mm. til dyrene. Bare til rovdirene var det behov for en slaktet hest hver dag. Han hadde sikret seg det nødvendige for i alle fall 14 dager fremover. Menasjeriet holdt åpent og hadde hatt 5000 besøkende de dagene storstreiken hadde vart, og mange av disse var arbeidere (Svenska Dagbladet 8. aug. 1909).

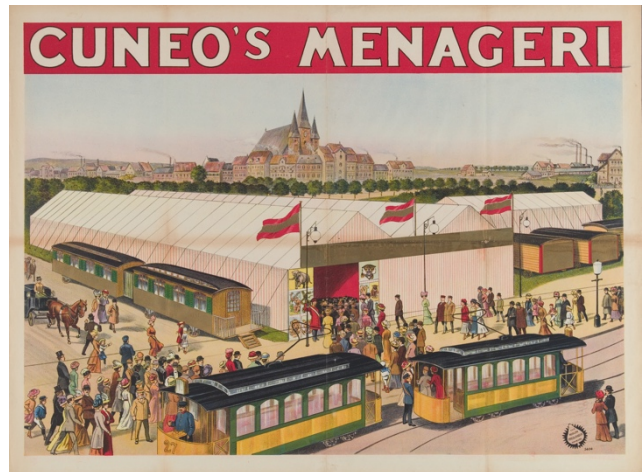
Etter to måneders opphold i Stockholm bestemte Cuneo seg for å tilbringe vinteren med menasjeriet i byen. Han flyttet derfor alle dyrene fra teltet som var satt opp på Kungsholmen til en trebygning som han fikk satt opp i Roslagsgatan. Også denne vinteren kom det nye dyr til menasjeriet. Nye løveunger ble født, mens bl.a. kjempeskilpadder, papegøyer, aper og en jaguar kom fra Tyskland.

1910

I februar hadde Cuneo en liten separatutstilling i Florasalongen i Tivoli i Kristiania. Her viste han frem noen av de dyrene han nettopp hadde fått fra Hagenbeck, deriblant en eland (elgantilope) og to elefantskilpadder som var over 250 år gamle. (Ørebladet 5. febr. 1910). Cuneo forlot Stockholm i slutten av mars 1910 for å besøke andre steder i Sverige. Turen gikk nordover. I annonsen for menasjeriets fremvisning i Östersund skrives det at dette er siste gang det besøker de mindre byene i Sverige. Den store utvidelsen som har skjedd med menasjeriet og de store utgiftene som dette medfører, gjorde at bare de større byene og hovedstedene ville bli besøkt i fremtiden. Det er uklart om Cuneo også sommeren 1910 la inn et besøk til Trondheim. Siste forestilling i Östersund var 26. juni, og de neste rapporter i avisene angir besøk i Hudviksvall en gang i juli og i Söderhamn fra 4. august. Turneen i Sverige endte opp i Göteborg med fremvisninger fra 21. okt. Som tidligere ble menasjeriet plassert i en egen innredet "låve" ved Stampbron for å bli der over vinteren.

Under oppholdet i Göteborg forhandlet Cuneo med en norsk interessent som ville kjøpe menasjeriet og etablere en zoologisk hage ved Holmen gård i Vestre Aker ved Kristiania. Dette så ut til å gå i orden, men ved nyttårstider ble det klart at vedkommende ikke hadde

finansieringen i orden for å kunne gjennomføre prosjektet (Göteborgsposten 29. des. 1910).

En kunstners forslag til hvordan Cuneos Menageri så ut i sine siste år. Tegningen skal illustrere menasjeriet i Göteborg. Man legger merke til at det store teltet nå var dobbelt i bredden. To vogner til losji for ansatte ses ved siden av teltet. (Kilde: <http://circusmuseum.nl>).

1911

Cuneos plan var nå å ta sitt menasjeri til Danmark og deretter til noen de største slesvigske byer. Han hadde bestemt seg for å slutte som menasjerieier. Det var også et farlig yrke å drive menasjeri og dressur av ville dyr, og han mente det var best å slutte mens leken er god. Hans hensikt var enten å selge det hele samlet, f.eks. til etableringen av en zoologisk have i en stor by, eller alternativt at stykke oppsamlingen og selge den til ulike personer. Han mente nå at var blitt for stort å reise med.

De senere årene hadde han selv overtatt dressuren og fremvisningen av dressurnumrene med sine dyr. Derved sparte han også de årlige utgiftene på 4000 kr til en dyktig dressør (Kolding Social-Demokrat 23. okt. 1911). Dette gjaldt tydeligvis ikke hele tiden, for annonsen til fremvisningene i Randers sommeren 1911 anga også to andre domptører. Gottlieb Heid optrådte med elefanten Bébé, Signore Celeste med fem dresserte isbjørner og Cuneo selv med åtte afrikanske kongeløver (Social-Demokraten for Randers og Omegn 22. aug. 1911).

Cuneo forlot nå Göteborg for siste gang. Bygningen som de hadde hatt tilhold i ble oppgradert og solgt til byens drosjeselskap og tatt i bruk som bilgarasje. Før han dro til Danmark var han innom Borås i slutten av mars.

Der var han så uheldig at en av hans kjempeskilpadder døde. Etter å ha krysset Øresund startet han Danmarks-turen med fremvisning i Helsingør i slutten av april. Deretter gikk turen til Slagelse med 26 jernbanevogner. På disse var det plass til omkring 40 av hans vogner. Blant de største var to vogner som ble brukt som bolig for personalet. En del av vognene ble brukt til frakt av teltutstyr og annet materiell.

Det må jo ha vært en spesiell opplevelse for Cuneo å komme tilbake til Slagelse denne gangen, selv om også hadde vært der under turneen i 1902. Han hadde som fattig ungdom vært der på 1870-tallet da han kom dit sammen med sin gode venn Giovanni Rosasco, som han hadde reist med over Alpene fra Genoa til Danmark. Nå anslo Cuneo at menasjeriet var verdt 200 000 kr.

Fra Slagelse fortsatte turneen til Fyn med forestillinger i Odense, og deretter til flere av de større byene på Jylland. Mens menasjeriet oppholdt seg i Viborg kom en av den nylig avdøde Carl Hagenbecks sønner (enten Heinrich eller Lorentz) på besøk til Cuneo. Han vurderte å kjøpe hele Cuneos dyresamling. Cuneo var nå enda mer bestemt på å selge, for det var nettopp innført forlystelsesskatt i Danmark som slo spesielt hardt ut mot menasjerier og liknende. Etter menasjeriets opphold i Esbjerg måtte Cuneo ut med omkring 550 kr i skatt. I følge Cuneo var dette beløpet like stort som det underskuddet han da fikk for sine fremvisninger i byen (Vestjyllands Socialdemokrat 13. okt. 1911). Viborg Stifts Tidende (14. sept. 1911) fortalte at før et evt. kjøp ville Hagenbeck undersøke hva hvert enkelt dyr kan være verdt, deretter beregne deres dressurverdi og så vurdere prisen på hele samlingen under ett. Cuneo brøt inn og sa at Hagenbeck kjøper den, fordi han vet at den er god. Hagenbeck var spesielt imponert over en av Cuneos store isbjørner som han aldri hadde sett maken til. Størrelsen og skinnets hvithet var enestående.

En måneds tid senere kunne man lese i avisene at Cuneo hadde solgt alle sine dyr til Hagenbeck og at de skulle leveres den 1. desember. Danske aviser spekulerte på at salgssummen kunne være omkring 200 000 kr. Den kan ha vært noe mindre, men uansett satt Cuneo igjen med et stort beløp. Cuneo avsluttet turneen i Danmark og dro mot Flensburg og Neumunster.

I Flensburg ble menasjeriet igjen utsatt for uvær, og den sterke vinden rev ned det store teltet slik at det ble delvis ødelagt.

CUNEOs
store
zoologiske Udstilling

i Randers
paa Havnepladsen, Hjørnet af
Toldbodgade og Lene-Bredsgade,
midt imod Randers Trævarefabrik

Onsdag 23. Avg.,
Kl. 4 Eftm.

Cuneos Dyresamling
er den største amulerende i
Verden, den repræsenterer en
Værdi af Kr. 100,000 og inde-
holder omkring 200 Dyr, an-
skaffede fra alle Verdensdele.

Cuneos Dyresamling
medfører en Masse Nyhe-
der, som ikke før har været
forevist i Skandinavien.

Cuneos Dyresamling
medfører ikke mindre end
22 Løver i alle Aldre.

2 Elefanter,
hvoraf den ene er den bergtede
Kæmpeelefant »Topsy«, som i
Vinteren 1907 reiste fra Menageriet
i Norrköping og i 6 Dage og
Nætter gennemstrejfed Landet og
bredte Skræk og Rædsel blandt
Landbefolkningen.

Kæmpetigern »Goliath«
(Verdens største Kongetiger).

Den blaa Gnu eller Hornhesten
(et ualmindeligt smuk Eksempel).

For første Gang i Evropa:
»Phacochœra«
(et Oldtidsdyr fra de afrikanske
Ørskove).

Elefant-Skilpadder
(levende Antikviteter, 250—300 Aar
gamle).

Leveantilopen
(den eneste levende i Fangenskab)
samt en stor Mængde prægtige og
velplejede Dyrearter, som transpor-
teres i et Ekstratog paa 30
Jernbanevogne.

Af Dressurprogrammet fremhæves:
Domptøren Hr. G. Heyd
optræder med **Elefanten Bebe**,
som udfører 25 forskellige Kunst-
stykker, deriblandt Bebe som
Barne pige og Cykleråtter.

Signore Celeste med
5 dresserede Isbjørne
(alle Prægtseksemplarer).

Dressur med
8 afrikanske Kongeløver,
dresserede og fremføres af
Direktor Cuneo.
(Nutidens bedste Dressur).

Forestillinger finder Sted:
Søgnedage Kl. 5, 7 og 9.
Søndage Kl. 4, 6 og 8,30.

Fodring:
Søgnedage Kl. 5,30.
Søndage Kl. 6,30.

Udstillingen er åben hver Dag fra Kl.
10 Form. til 10 Aften. 8241

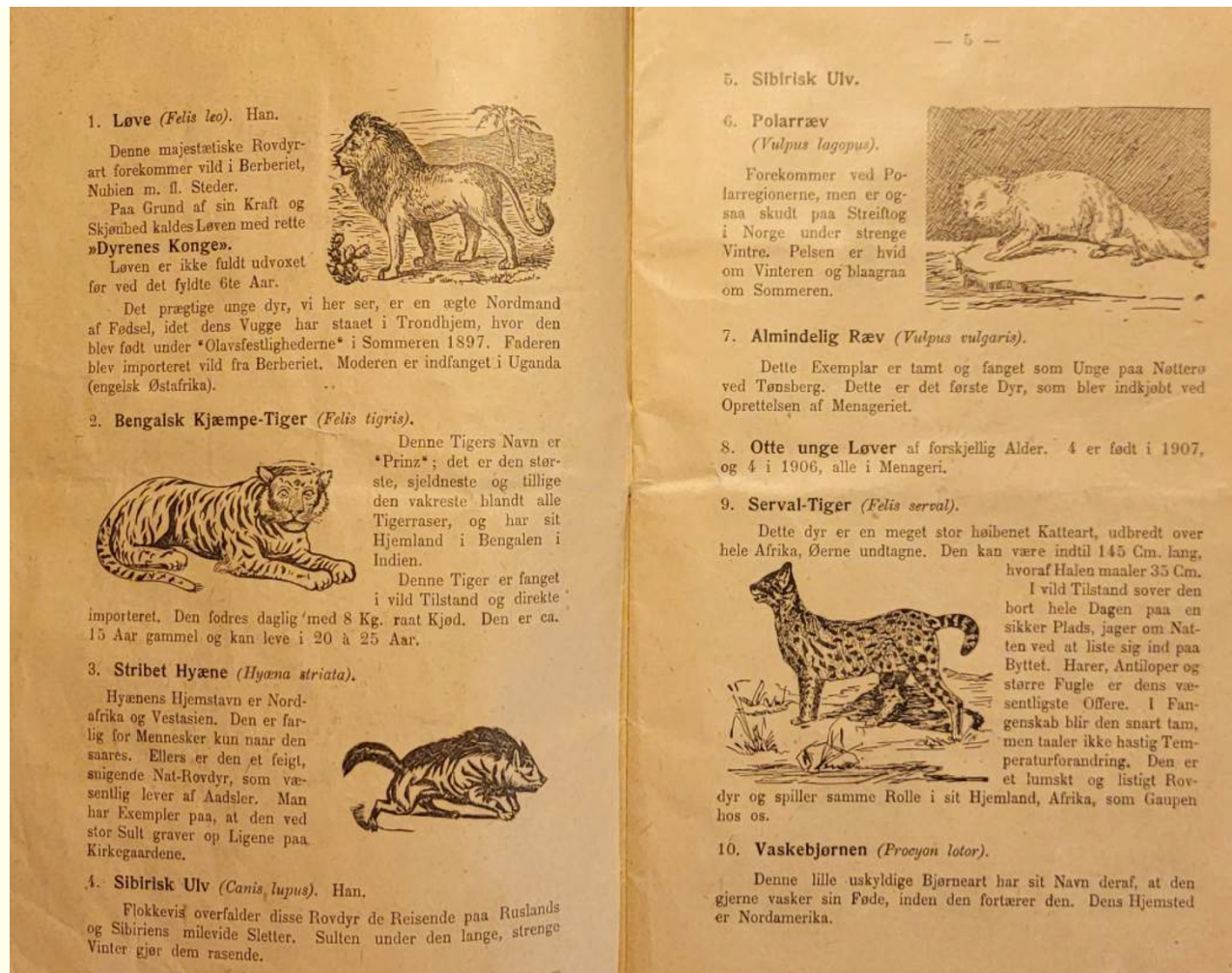
Koncert af eget 12 Mandes Strøgkor.

Entré: 75 Ø., Børn under 12 Aar 50 Ø.

Da alle hidtil benyttede Pladser har vist
sig at være for lille for denne
Kæmpe-Udstilling, er det med
Myndighedernes Imødekomme tilladt at
opstille samme paa ovenst. Havneplads.

Annonce i Social-Demokraten for Randers og Omegn 22. aug. 1911 om Cuneos Menageri.

Menasjeriets innhold av dyr

Utsnitt av katalogen til Cuneos Menageri for 1908. (Norsk utgave).

Vi har en rekke kilder som kan gi oss et bilde av hvilke dyr Cuneo hadde i sitt menasjeri. Hvert år fikk han trykket opp en katalog over samlingen som både hadde illustrasjoner av de fleste dyrene og tekst som forklarte litt om dyrenes biologi og utbredelse. I en del tilfeller er det også beskrevet hvor han har fått tak i dyrene. I annonsene for forevisningene finner vi også

inneholder også notiser om nyheter som ankom menasjeriet og om dyr som døde. Vi har også en del opplysninger fra zoologiske museer som overtok døde dyr fra Cuneo. De fleste ble gitt eller solgt til museer i Sverige (Svanberg 2016), men noen kom også til Zoologisk museum i Kristiania.

Da Cuneo bestemte seg for å etablere sitt menasjeri gikk det raskt med å bygge opp samlingen. Han må ha startet i 1899 med sin reveunge og fikk snart nye dyr. Reven var fanget i fotsaks og humpet omkring på tre ben resten av sitt liv. Bergens Tidende skrev (10. aug. 1899) at han forleden hadde fått en 15 fot stor kvelerslange fra Hamburg. I desember samme år ankom en større sending med tigre, pantere, aper mm. fra Hamburg (Morgenbladet 9. des. 1899). Om han fikk tigre denne gangen er riktignok tvilsomt, for det nevnes ikke noe mer om tigre i avisene før i 1901. Det kan ha vært servaler (kalt servaltigre). Derimot fikk han to halvstore løveunger (hann og hunn) fra Hagenbeck. De var i dårlig form og hannen døde snart etterpå (Buskerud Blad 6. febr. 1900).

Dyrehandlerfirmaet til Carl Hagenbeck i Hamburg var nok den største leverandøren av dyr til Cuneo, og menasjeriet ble årlig tilført nye dyr derfra. Cuneo kjøpte også dyr fra en annen dyrehandler i Hamburg, nemlig August Fockelmann. Han var den største leverandøren av arter som papegøyer, og solgte også menneskeaper, lamaer, kenguruer mm. Det ble også handlet en del mellom ulike menasjerier, og Cuneo fikk trolig en rekke dyr fra menasjeriet til H. Scholz de første årene under oppbyggingen av samlingen. Dessuten kjøpte han dyr fra enkeltpersoner, og i sine annonser for menasjeriet skrev han at han kjøpte rovdyr av alle salg.

Høsten 1899 kom det en to år gammel flodhest til Cordials Have. Den kom med toget fra Göteborg og var lånt ut fra H. Scholz i fire måneder, men den døde dessverre i februar 1900. Den hadde tilhold i et stort basseng med oppvarmet vann. Cuneo hadde sannsynligvis lånt flodhesten av Scholz for å skaffe mer blest om sitt eget menasjeri på Cordial.

Allerede i januar 1900 omfattet Cuneos Menageri hele 80 dyr (Christiania Nyheds- og Avertissementsblad 6. jan. 1900). Blant disse var en hannløve (Mustapha) som var født under St. Olavsfesten i Trondheim i 1897. Den kom antakelig fra Scholz, for det ble født fire løveunger i hans menasjeri i Trondheim sommeren 1897. Hos Scholz var den trent til å sitte på ryggen av en hest. Andre dyr var en serval fra Afrika, to malaibjørner (skal nok være kragebjørner, også kalt himalayabjørner) og

verdens minste esel som var 28 tommer høyt og kalt «Colibri» (Buskerud Blad 9. febr. 1900). I tillegg var det bl.a. en stor flokk aper (et dusin).

I mai 1900 besøkte kjøpmannen Paul Figenschou fra Tromsø Cuneo i Cordials Have for å selge noen isbjørnunger som var fra 3-4 måneder gamle til halv voksne. (Landmandsposten 25. mai 1900). Det var muligens da Cuneo anskaffet seg to isbjørner som ble i menasjeriet helt siste slutt. I menasjeriets kataloger står det imidlertid at de var fanget høsten 1900. Samtidig var direktør Schøtt fra Zoologisk Hage i København på besøk. Han prøvde forgjeves å få kjøpt en selunge fra Grimstad, en stor hubro og en av de to små tibetanske bjørnene (kragebjørnene) som Cuneo hadde. På denne tiden hadde Cuneo også anskaffet seg en hyene fra Göteborg. Andre arter som menasjeriet hadde i år 1900 var kenguru, sibirske ulver og krokodiller. Cuneo mente at løveungen som han hadde kjøpt hos Hagenbeck følte seg ensom etter at broren døde så han kjøpte en finnehund (Max) fra renholdsverkets stall som selskap til den sørgende løveungen (Juno). Samlivet varte i vel to år, da Juno døde av tarmkatarr.

I februar 1901 hører vi for første gang at Cuneo har en norsk bjørn. Den var ca. 9 år gammel og «*som i størrelse skjønhed ikke har fundet sin mage*» (Buskerud Blad 9. febr. 1901). Bjørnen, som var dressert, ble kalt «Pelle Jöns», som er svensk for klovnen «Dumme Peter». I følge Cuneos kataloger var den fanget som liten unge i Gudbrandsdalen i 1881. Sannsynligvis kom bjørnen opprinnelig fra menasjeriet til Scholz, som overvintret i Tivoli i Kristiania vinteren 1900-1901. En bjørn ved navn Pelle Jöns, som var akrobat og danset ballett, optrådte i Alexander Philadelphias Cirkus-Varieté i Sverige i 1899. Dyretemmeren Scotty fra Scholz Menageri var også der.

Stadig nye dyr kom til i 1901. Cuneo hadde fått tak i to ca. ett år gamle hunder fra Årjäng som var født uten forben. Det var ikke uvanlig å vise frem dyr med ulike skavanker. Senere fikk han også tak i en sau fra Esbjerg som hadde et ekstra ben som vokste ut fra nakken. Hundene ble gjenstand for dyrevernernes oppmerksomhet, og Cuneo fikk kritikk for å fremvise disse.

I september kom det en stor sending med dyr med båt fra Hamburg mens menasjeriet var i

Bergen. Blant de største attraksjonene var et ettårig eksemplar av amerikansk bøffel som ble kjøpt av Hagenbeck for hele 3000 mark. Den ble kalt «Fritz». Cuneo kjøpte også et stort og praktfullt eksemplar av en tiger, nemlig den tre år gamle benaltigieren «Prinz», fra Aug. Fockelmann, også for 3000 mark. Den var fanget i april 1901 i provinsen Bengalen i India. Høsten 1901 listet avisene opp bl.a. disse andre nyankomne dyrene i menasjeriet: et par afrikanske leoparder, to sølvlover (pumaer), to sibirske ulver, to sydamerikanske villsvin, en sibetkatt, et afrikansk pinnsvin og to makier (halvaper) fra Madagaskar. Menasjeriet hadde mange ulike arter av aper, bl.a. flere arter av bavianer fra Afrika, makaker fra Indonesia og silkeaper fra Sør-Amerika. Andre arter som ble nevnt var en hyene, et beltedyr, en polarrev, australske kenguruer, nordamerikanske vaskebjørner, fiskeoter, kakadue, ørner, krokodiller, slanger og kaniner.

Ved oppstarten av fremvisningen av menasjeriet i Tønsberg i januar 1902 annonserte Cuneo med at det omfattet 77 dyr. Blant disse var tre løver og to tigre. Da han dro på turné til Danmark i 1902 skrev avisene at han hadde med seg ca. 100 dyr (Nordjyllands Arbejderblad 18. apr. 1902). En annen avis var mer detaljert og anga at han hadde 63 dyr og 20 fugler.

Blant de som nevnes spesielt og som man ikke har hørt noe om tidligere er en hvit kamel, en steppegeit som var innfanget i Japan, to havørner. I tillegg var det to hvite reinsdyr med en kalv som ble født i Ålborg. Reinsdyrene ble føret med lav fra Røros og var derfor ganske dyre i kosten. Apen «Petersen» var populær blant barna.

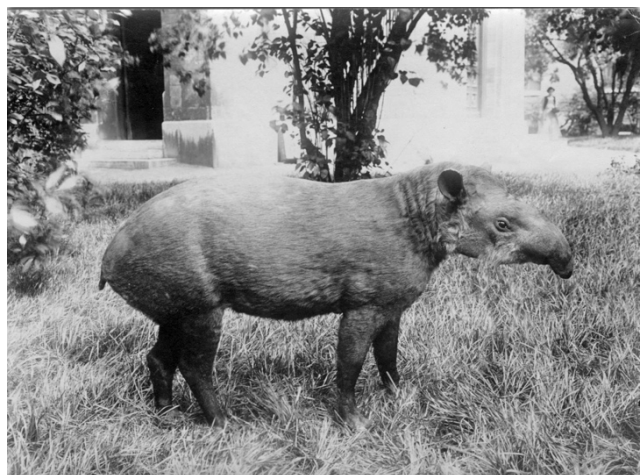
Under turneen i Sverige i 1903 kan vi lese at Cuneo hadde totalt fem landbjørner i forskjellig størrelse og alder. Den yngste var bare ett år gammel (Malmötidningen 17. jan. 1903). En annen var «Gine» som nå var fullvoksen, men som tidligere var kjent fra Københavns tivoli. Han hadde også fått tak i en brasiliansk tapir og en hvit topuklet kamel (Skåning 30. jan. 1903). Kamelen ble kalt «Romeo». Da menasjeriet kom til Kristianstad i mai hadde det 126 dyr. I september kjøpte Cuneo en svensk elgku fra Oskar Ekström i Dömsta ved Köping (Köping-posten 16. sept. 1903). I oktober hadde menasjeriet tre russiske og en norsk bjørn samt en tibetansk bjørn (kragebjørn) (Uppsala nya

Tidning 3 okt 1903). Ifølge Falunkurieren (26. aug. 1904) levde to kragebjørnene (hann og hunn) i beste velgåendene inntil hunnen ble syk, angivelig i København. En morgen var den død og delvis oppspist av hannen. En lama hadde de også fått dette året, og dessuten hadde Cuneo også fått tak i en grønlandshund. Det skal ha vært en av Otto Sverdrups hunder fra Fram II-ekspedisjonen (1898-1902) til arktisk Canada. (Smålandspostens Veckoblad 3. juli 1903)

I 1904 hadde Cuneo enda flere dyr å by på. Blant disse var en sebra som nettopp var innfanget og innført fra Afrika. Flyvende hunder var noe nytt. De kom fra Indonesia. I 1904 mottok det zoologiske museet i Göteborg en død malayabjørn fra Cuneo. Den kom også fra Indonesia. Av Cuneos katalog fra 1904 kan man se at han også hadde en indisk leppebjørn. Når denne ankom er uklart, men det kan være bjørnen som ble kalt indisk bjørn som angrep Cuneo i Danmark i 1902 og som han hadde anskaffet året før.

Menasjeriet fikk også på slutten av vinteroppholdet i Norrköping 1903-1904 et par store kenguruer, som bare noen uker tidligere var blitt fanget i New South Wales i Australia. Disse ble kjøpt hos Fockelmann i Hamburg for 3700 kr. De eneste dyr som Cuneo ifølge eget utsagn har hatt uflaks med var krokodillene. Av disse hadde fire importerte eksemplarer etter hverandre dødd under frakten eller straks etter ankomsten. De to som fantes nå var nettopp ankommet (Östergöten 12. apr. 1904). Det var angivelig to nilkrokodiller, hhv. 8 og 4 fot lange.

Cuneos brasilianske tapir døde av forkjølelse

Cuneos søramerikanske tapir i utstoppet tilstand ved Göteborgs museum (Kilde: Digitalt museum).

allerede sommeren 1904. Den havnet på det zoologiske museet i Göteborg og ble stoppet ut.

Han skaffet seg en ny allerede vinteren 1904-1905. Denne var mye større, og senere i 1905 skaffet han seg enda en tapir. Cuneo hadde

En amerikansk alligator døde i Cuneos Menageri i Kristiania i 1906 og ble stoppet ut og utstilt ved Zoologisk museum i Kristiania (Foto: Ulla Schildt, Naturhistorisk museum, Oslo).

også kontakt med professor Robert Collett ved Zoologisk museum i Kristiania. Collett var meget begeistret for Cuneos prektige bengaltiger, og hadde tinget på denne hvis den døde. I årenes løp fikk Collett flere dyr fra Cuneo som hadde dødd i menasjeriet, men det var tydeligvis ikke så mange dyr som døde mens menasjeriet var i Kristiania eller i nærheten. Blant dyrene som kom til museet i Kristiania var edderkoppape i 1905 og et indisk kjempeekorn, to flyvehunder, en ringhalelemur og en alligator i 1906. Alligatoren var Cuneos største krokodille, dens død skyldtes en svulst i nakken (Voss Avis 3. mars 1906). Collett ga også et levende trepinnsvin fra Canada til Cuneo. Dyret var en gave til museet fra en seilskipskaptein A.C. Larsen.

Cuneos amerikanske bøffel Fritz ble kjøpt hos Hagenbeck i Hamburg i 1901 og døde i Ljungby i Sverige i juli 1905. Her ser vi den i utstoppet tilstand ved Göteborgs museum (Kilde: Digitalt museum).

Cuneos store bøffel døde i Ljungby i Sverige juni 1905. Den endte opp på det zoologiske museet i Göteborg og ble stoppet ut.

En ung hunn av kragebjørn døde i Göteborg og ble også sendt til museet i Göteborg. Dette året ble menasjeriet supplert med elgoksen «Zarkoff» som var fanget i Arboga i 1904. Han ble avvist av Cuneos elgku, som ble solgt til Tyskland (Arboga Tidning 4. aug. 1905). Ellers ankom en svensk jerv som var fanget som unge i Norrbotns lappmark, flodsvin fra La Platafloden i Sør-Amerika, og fugler som halsbåndparakitt, kakadue og ara. Like før jul 1905 kom det en samling med over 20 nye rariteter til Cuneos Menageri i Kristiania. Blant disse var en liten elefant fra Sumatra, som etter en navnekonkurranse ble kalt «Puck». Den skal ha kostet 5000 kr. og var et av Cuneos favorittdyr. Denne elefanten døde allerede et snaut år senere og ble bare 21 måneder gammel og veide 700 kg. Den skled og brakk benet og ble sendt til veterinærinstituttet i Stockholm (Stockholms Dagblad 8. nov. 1906). Den døde to uker senere. Cuneo forklarte at døden ikke direkte var forårsaket av benbruddet, men dyret måtte holdes i liggende stilling som førte til at det fikk liggesår og indre skader (Östgöten 6. des. 1906). Allerede under sykdommen var Cuneo i forhandlinger med Hagenbeck om å kjøpe inn en ny elefant og han reiste rett til Hamburg for å virkeliggjøre kjøpet. Dessuten skulle han kjøpe flere dyr for å komplettere samlingen, bl.a. et afrikanske vortesvin som fikk navnet «Moses» og som kostet 3000 kr (Söderköpingsposten 21. des. 1906).

Den nye elefanten var en vakker av indisk elefant hunn som ankom til Norrköping, der menasjeriet hadde vinterkvarter. Cuneos samlingskataloger angir at den var født i 1896. Dette var altså «Topsy» som ble nærmest verdenskjent for å rømme fra menasjeriet. Hagenbecks kassabøker forteller at Cuneo betalte 5350 mark for den. Etter at hun ble fanget var hun preget av strabasene ute i det snødekte landskapet og de skadene hun hadde fått. Hun hadde problemer med magen og problemer med å få i seg næring. Cuneo mente at Topsy også kunne lide av psykiske problemer eller hodepine, som kunne forsvinne hvis hun fikk selskap av en annen elefant. Som nevnt tidligere dro Cuneo til Hamburg etter at Topsy var kommet tilbake og da han kom tilbake til Sverige hadde han med seg ny liten elefant som

skulle være en kammerat til Topsy. Hagenbeck hadde nettopp fått et par sendinger med i alt 10 elefanter, og Cuneo fant en liten hunn som han måtte betale stive 5000 mark for. Cuneo ville imidlertid strekke seg langt for å få Topsy frisk igjen (Karlshamn 15. mars 1907). Den lille elefanten ble kalt Bebé. Topsy kom seg og de to elefantene ble gode venner.

Sommeren 1907 hadde Cuneo to strutser, og en av dem hadde fått et sår på halsen. Det ble påført sublimat (giftig kvikksølvforbindelse) på såret for desinfeksjon, men den andre strutsen begynte å suge på såret. Dette førte til at den døde av forgiftning. Den andre strutsen (en søramerikansk nandu) døde også en drøy måned senere.

I desember 1907 kom det noen store nyheter til menasjeriet i vinterkvarteret i Göteborg. Et av dyrene var en sjiraff som Cuneo i følge Hagenbecks kassabok hadde betalt 8500 mark for (selv om han i annonsene for sine fremvisninger påsto at den hadde kostet 12 000 mark). Sjiraffen var bare 15 måneder gammel, men var allerede fire meter høy (Göteborgs Aftonblad 24. des. 1907). Kassaboken viser også at Cuneo kjøpte en serval, en sjakal, en blind hamadryasbavian, en løve og to pelikaner fra Hagenbeck. To andre dyr som førte til mye oppmerksomhet var to sjimpanser som kostet 3000 mark. Cuneo hadde dessverre ikke så mye glede av disse dyrene. En av sjimpansene døde av lungebetennelse allerede i begynnelsen av januar 1908, mens den andre heller ikke var fortrolig med det kalde klimaet og døde senere samme år. Heller ikke sjiraffen levde mange månedene i menasjeriet. Den døde i Örebro i september 1908 etter å ha vært syk en stund. Et par uker før døde også Cuneos hvite kamel (Kalmar 12. sept. 1908).

Blant nye dyr i menasjeriet i 1908 var en enorm kongetiger (Goliat), 110 cm høy, som var fanget inn i Manchuriet og kom til Göteborg via Hamburg. Noen hvite tamrein ble kjøpt fra Valdres. Videre hadde Cuneo skaffet seg seks små isbjørnunger som skulle dresseres i løpet av vinteren (Morgenbladet 9. okt. 1908).

Cuneo fortsatte med å supplere menasjeriet og erstatte døde dyr også de neste årene frem til salget i 1911. I juli 1909 ble det opplyst at en vakker indisk tapir hadde ankommet. Den var innkjøpt for hele 6000 mark (Stockholms-tidningen 29. juli 1909). I desember 1909 ankom

det fra Tyskland en jaguar, to kjempeskilpadder hhv. 75 og 82 kg, papegøyer og aper, deriblant en vestafrikansk djevelape (satankolobus). Den sistnevnte svarte ikke til navnet, men var en gemyttlig skapning som tok folk i hånden (Dagens Nyheter 19. des. 1909).

Cuneo skaffet seg også flere antiloper. Han hadde en stripegnu som døde i juni 1910. Han kjøpte en ny av Hagenbeck som erstatning samme sommer, men den døde under frakt med dampskip fra Tyskland. Senere fikk tilsendt enda et eksemplar. Han hadde også en løveantilope (trolig en kudu). En sabelantilope og en eland (elgantilope) døde i menasjeriet og havnet på museet i Göteborg i 1910.

I 1910 ankom også to flotte afrikanske strutser. De kom antakelig fra Hagenbeck, som nå hadde begynt med oppdrett av struts for salg. Vinteren 1910-1911 fikk menasjeriet tilført en stor tiger fra Sumatra. Det var en hunn som het «Ricka» og var født i 1905. Cuneos løver klarte seg godt i fangenskap, og det ble født mange kull med løveunger i menasjeriet. Under turneen i Danmark i 1911 kunne han reklamere med at han hadde hele 22 løver til fremvisning.

Ved salget av menasjeriet til Hagenbeck høsten 1911 omfattet det 131 dyr av 69 ulike arter. (Hamburger Fremdenblatt 12. nov. 1911). Siden Cuneo annonserte i danske aviser i 1911 at menasjeriet inneholdt omkring 200 dyr, så kan det være mulig at han har solgt unna en del dyr før salget til Hagenbeck.

Cuneo skaffet seg fire vakre, hvite tamrein fra Austre Slidre i Valdres (Foto: Skarpmoen, Kilde: Allers familie-journal 6. des. 1908).

Når man arbeider med ville dyr, så er det ikke til å unngå at det av og til inntreffer mer eller mindre alvorlige ulykker. Det gjelder spesielt når man er ikke i burene til dyrene. Cuneo selv ble en rekke ganger angrepet av rovdirene han dresserte. I Århus i 1902, da Cuneo var inne i buret til den dresserte gruppen av rovdire satte den indiske bjørnen plutselig klørne i ryggen på ham og kastet ham bort i et hjørne av buret. Cuneo fikk en tre tommer lang og en tomme dyp rift under skulderbladet, men forestillingen fortsatte som om ingenting hadde hendt. Cuneo fortalte at bjørnen som var to år gammel og hadde kommet til menasjeriet for et år siden, alltid hadde vært litt ondskapsfull. Den hadde også angrepet ham en måned tidligere (Lolland-Falsters Folketidende 24. juni 1902). En dyrepasser fikk en alvorlig rift ved det ene øye og kinn da han kom for nær buret til en tibetansk bjørn i Nyborg i 1902 (Fyens Stiftstidende 17. okt. 1902). Episoden i 1903 da Cuneo ble bitt av en bavian er omtalt tidligere. Cuneo ble også bitt kraftig i hånden av en løve i Karlstad i 1904. Man kunne også lese i norske aviser at Cuneo selv hadde overtatt dressuren av rovdirene etter at dressøren hadde havnet på sykehus. En av Cuneos dyrepassere fikk ifølge Höganäs Tidning (6. juni 1905) pekefingeren bitt av en tiger da han slo tigreren på snuten.

Dyretemmeren Winje måtte få legebehandling etter å bli bitt i benet av hyenen som han dresserte (Kongsberg Blad 1. des. 1905). Cuneo måtte derfor overta fremvisning av den dresserte rovdiregruppen til Winje ble frisk.

Det skjedde en ulykke med en 13 år gammel gutt ved Uppsala jernbanestasjon i 1903. Han skulle hjelpe til med å gi dyre vann før vognene ble lastet opp på toget. Han stakk hånden inn i et bur med en hyene for å hente en vannbøtte,

hvoretter hyenen bet ham kraftig i hånden (Skara Tidning 30. aug. 1905). En tilskuer i Östersund ble bitt av en kamel etter å ha stukket hånden litt for langt inn i gapet på den (Svenska Folkbladet 22. juni 1907).

Den alvorligste ulykken Cuneo opplevde med sitt menasjeri var at en mann døde etter å ha blitt bitt av en rød gul papegøye. Det skjedde i Göteborg i 1910, da mannen gjentatte ganger slo papegøyen på nebbet. Han adlød ikke dyrepassernes beskjed om på å slutte med dette, og det endte med at han fikk seg et kraftig bitt i hånden. Dette førte til blodforgiftning, og han døde noen dager senere (Dagens Nyheter 2. nov. 1910). Like etter ulykken ble det satt opp plakater på ulike steder i menasjeriet med forbud mot å berøre dyrene (Göteborgsposten 2. nov. 1910).

Det hendte iblant at noen av dyrene klarte å rømme fra menasjeriet. To bavianer rømte i Skien i september 1900 men ble snart funnet i et skur hvor det sto en ku (Christiania Nyheds- og Avertissementsblad 27. sept. 1900). I slutten av februar 1902 klarte Cuneos berømte rødrev Max å stikke av fra menasjeriet i Kristiania. Den ble fanget igjen, våt og elendig, mens den drev på et isflak på fjorden utenfor Akershus festning (Aftenposten 24. febr. 1902). En ape (grisehalemakak) klarte å rømme opp i trærne Tivolihaven mens menasjeriet overvintret i Kristiania 1905-1906. Dyretemmeren i menasjeriet klatret opp i et tre og fikk tak i apen, men han falt selv ned, brakk benet og havnet på Rikshospitalet (Morgenbladet 22. des. 1905, Dagbladet 28. des. 1905).

Elefanten Topsy på rømmen

Som nevnt tidligere klarte den nyinnkjøpte elefanten "Topsy" å rømme fra menasjeriet i Norrköping i februar 1907. Dette ble en stor sak i avisene, som fulgte med i begivenhetene de dagene den var i frihet og man prøvde å fange den inn igjen. Nyheten spredte seg jorda rundt, og man kunne til og med lese om saken i australske aviser.

Rømningen skjedde den mandag 4. februar, bare få dager etter at Topsy var ankommet til menasjeriet, som da holdt til i Norrköping. Dagens Nyheter (5. febr. 1907) skrev at det var ved middagstid at Topsy vandret makelig rundt i menasjeriet sammen med sin vokter Gottlieb Heid, som var sendt med fra Hagenbeck i Hamburg. En annen dyrepasser fikk det innfallet å ta en ridetur på elefantens rygg. Det lite den ikke, og mannen ble kastet av. Topsy ble så irritert at den begynte å gå løs på inventaret. Den løftet et stengsel foran isbjørnburet, sprutet vann på personalet og slo direktøren i bakken. Mens den holdt på kom den bort i to glovarme kaminer, satte snabelen i været og styrtet mot en dør ved en reserveutgang og brøt seg gjennom bommen foren døren og ut i det fri. En rekke av menasjeriets ansatte satte av gårde for å prøve å fange inn elefanten. Den dro etter hvert til skogs og opp en bratt bergskråning. Den ville ikke la seg fange og dro bare lengere av gårde. De nærmeste dagene var det store mengder folk som deltok i å lete etter Topsy, men lenge så det vanskelig ut. Det var midt på vinteren med en fots snø på bakken, så det var trolig strabasiøst både for elefanten og folkene å komme seg frem i terrenget.

Cuneo fant det best å telegrafere etter dressøren Philadelphia hos Hagenbeck som hadde dressert Topsy i fire måneder og som hadde vært med elefanten på reisen fra Tyskland til Norrköping. Han hadde reist tilbake til Tyskland et par dager etter at Topsy var installert i menasjeriet. Cuneo regnet med at Philadelphia var den som lettest kunne få Topsy til å gi opp flukten. Philadelphia kom raskt tilbake og kunne allerede torsdagen delta i jakten. Han var redd for at elefanten kunne styrke med. Den var ikke vant til det kalde været og kunne bli nedkjølt. Han kunne ikke forstå at Topsy var blitt så umedgjørlig, for den hadde forholdt seg stille og rolig i de fire månedene han hadde dressert den (Jämtlandsposten 8.

febr. 1907). Vokteren Heid, derimot, fortalte at Topsy hadde vært rett så lunefull og ustyrlig i Hamburg.

Etter flere dagers forgjeves forsøk klarte Cuneo og hans menn endelig å fange inn elefanten Topsy. Cuneo helt til venstre i bildet. (Kilde: Hvar 8 Dag 1907, nr.7).

Først torsdag ettermiddag klarte man til slutt i nærheten av Söderköping etter flere forsøk å fange elefanten da den hadde kommet seg inn i en bjørkeskog. Cuneos folk klatret opp i trærne og fikk tredd en snare over hodet på den. Etter mye motstand måtte den til slutt resignere.

Dagen etter ble Topsy transportert med tog fra Söderköping de ca.15 km tilbake til Norrköping. Cuneo brukte en åpen jernbanevogn hvor det ble tømret opp planker på sidene som man la presenninger over. Da de kom til Norrköping, gikk Topsy i sakte prosesjon etterfulgt av en stor mengde tilskuere til menasjeribygningen. Topsy syntes å ha blitt noe magrere etter fire dager på flukt og hadde noen skrammer på snabelen, som hun særlig de første dagene hadde brukt til å brette av grener eller rykke opp mindre trær. Hun hadde flere sår på kroppen, og en skade på den ene bakfoten. Dessuten var den venstre støttannen brukket. Elefanten roet seg etter hvert ned med og fikk høy, brød og vann (Östergötaposten 15. febr. 1907).

Cuneos menasjeri var ikke blant de verste menasjerier for dyrene. Avisene skrev ofte at dyrene så sunne og velstelte ut og at det var rent og pent i teltet. (se f.eks. Östgöten 26. apr. 1904). Cuneo fortalte om føring av dyrene og at én gang daglig var for lite, så dyrene fikk mat to ganger om dagen. Til føringen medgikk det daglig ca. 100 kjøtt og 50 rugbrød.

Likevel var det en del dyrevernerne som kom med kritikk, og det var en del strømninger i samfunn for innføring av forbud mot ambulerende menasjerier. At dyrene hadde de trangt, spesielt under transport, kan neppe underslås. Nesten hvert år måtte Cuneo ut i avisene og imøtegå en del sterke utspill fra dyrevernerne. Det er jo også innlysende at Cuneo som andre menasjerieiere ville gjøre sitt ytterste for at dyrene skulle trives. De satset mye kapital på innkjøp av dyrene og kunne lide store tap hvis de døde og måtte erstattes.

Cuneo var helt åpen for inspeksjon fra dyrevernerne og han inviterte dem ofte til menasjeriet. Eksempelvis, da han kom til Trondheim med menasjeriet i 1904, inviterte han representanter for den lokale dyrebeskyttelsesforeningen sammen med pressen og byens autoriteter til omvisning (Trondhjems Adresseavis 19. juni 1904). Han hadde fått de beste lovord både fra norske og danske dyrebeskyttelsesforeninger angående hvordan han og hans hustru behandlet sine dyr. Norrköping Tidningar (21. apr. 1904). Han var spesielt fornøyd med en skrivelse han fikk fra Norsk Kvindeforening til Dyrenes Beskyttelse. Inspektøren for foreningen (Edvin H. Thorson) skrev bl.a. at direktør Cuneos dyresamling overgikk alt han tidligere hadde sett i når det gjelder tilsyn, føring og røkting. Han ga også Cuneo anerkjennelse for hans ansvarsfullhet og

humanitet, noe som alle som eier levende dyr burde være besjelet av (Skånska Dagbladet 30. jan. 1903).

Vinteren 1902, mens menasjeriet var på Tivoli-tomten i Kristiania fikk det besøk av inspektør Edvin Thorson fra dyrebeskyttelsesforeningen. Han hadde mistanke om at Cuneos bjørner hadde fått trukket ut noen tenner. Cuneo ble indignert og ba Thorson om å bli med inn i burene for å sjekke om dette var tilfelle. Thorson takket ja, og Cuneo åpnet gapet på bjørnene. Det viste seg at de hadde alle sine tenner i behold (Social-Demokraten 4. mars 1902).

Thorson oppdaget på sine inspeksjonsturer til menasjeriet at en halv voksen løveunge ved navn «Gøtha» led av rachithis (engelsk syke) og åpenbart ble dårligere fra dag til dag og ikke ville ta til seg næring. Etter noen dager bestemte han seg for at den måtte avlives. Han tilkalte veterinær som avlivet løven med kloroform. Cuneo var ikke til stede da dette skjedde, og han ble irritert over at de hadde tatt livet av løven uten at han visste om det (Thorson 1917).

En dyrevenn i Norrköping skrev et avisinnlegg etter å ha besøkt menasjeriet og var særlig indignert over hvordan de tobente hundene behandlet. Cuneo skrev et lengere svar i Norrköping Tidningar (21. apr. 1904). Cuneo etterlyste dokumentasjon fra innsenderen på at hunnene tydelig var lidende der de lå i sine bur og at dette var dyreplageri. Dyrevennen skrev videre at disse misfostrene vanskelig nok kunne bevege seg i det trange buret. Cuneo svarte at buret faktisk var mye større enn et vanlig hundehus og var 1,50 m bredt, 1,30 m dypt og 1,10 m høyt. Videre var hundene i buret bare om vinteren som beskyttelse mot kulden. Om morgenen, før menasjeriet åpnet fikk de gå fritt omkring. Om sommeren fikk hundene gå fritt i

en stor innhegning i menasjeriet og hvor besøkene kunne ta dem ut hvis de ønsket. Cuneo hevdet også at misformede dyr var en del av naturens mangfold og at det ikke kunne være galt å vise frem.

Cuneo svarte på et annet leserinnlegg om dyreplageri fra en besøkende i menasjeriet i Göteborg vinteren 1904-1905 (Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 11. febr. 1905). Han konstaterte at det ikke anses som dyreplageri å vise frem hunder, katter, hester, svin, kveg, høns og liknende i bur. Derimot anser mange at det å holde dyr som bjørner, løver, tigre o.l. i bur er dyreplageri, selv om de er tamme og født i fangenskap. Cuneo gjentok hva han hadde sagt tidligere om at hans dyr ikke mangler mat, hvile eller skjøtsel og på ingen måte plages. Bevis på dette kunne han dokumentere ved skriv fra dyrebeskyttelsesforeninger i København, Kristiania, Stockholm, Malmö, Bergen og Trondheim. Innsenderen påpekte at isbjørnen sto ved sitt vannbasseng og vaiet hodet fra side til side i det ustanselige. Det samme har mange andre bemerket og skrevet om i avisene.

Cuneo mente at dette ikke var tegn på at isbjørnen mistrivdes. Han hevdet at alle ishavsfarere kunne bekrefte at isbjørnene hadde de samme bevegelsene i vill tilstand. Dette er vel en høyst tvilsom påstand. Denne type stereotypisk eller repeterende atferd er et kjent fenomen hos rovdyr i fangenskap og er et tydelig tegn på stress. Til slutt i innlegget stiller Cuneo noen spørsmål. *«Hvem plages mest, kua som står i en bås, oksen eller hesten som trekker et stort lass eller hunden i sitt bur, eller kamelen og bøffelen i et menasjeri? Er det bedre for kamelen som bærer tunge bærer i ørkenens sand, eller løven eller tigreren, som ofte lever mange dager uten mat i vill tilstand mm.? Se på dyrenes hold, renslighet og skjøtsel. Er de noe som mangler?»*, skrev Cuneo.

En besøkende reagerte på en av dyrepassernes behandling av elefanten Topsy da den ble vasket på ryggen (Göteborgsposten 9. mars 1908). Det ble påstått at elefanten ble tildelt spark på ryggen og flere kraftige slag i pannen. Innsenderen hadde mistanke om at liknende rå scener ikke tilhørtes sjeldenhetene. Cuneo nektet for at det foregikk noe som kunne kalles unødige råheter mot Topsy og at unødvendig

maktbruk i høyeste grad var klanderverdig og absolutt forbudt i menasjeriet. Elefanten har tre cm tykk hud og tåler et spark. En av dyrepasserne ville betale 10 kr til den som var villig til å børste ryggen til Topsy uten å slå eller disiplinere henne og uten selv å bli skadet.

I et leserinnlegg i Stockholms-Tidningen (4. nov. 1909) innrømmet Cuneo at hans isbjørner hadde for små bur, men at han pga. storstreiken i Sverige den sommeren ble forhindret i å bygge større bur. Cuneo ble også beskyldt for å stikke dyrene med en skarp pigg på pisker som han benyttet i dressurnumrene. Dette avviste han og fortalte at piggen ble brukt til å feste matbiter til dyrene.

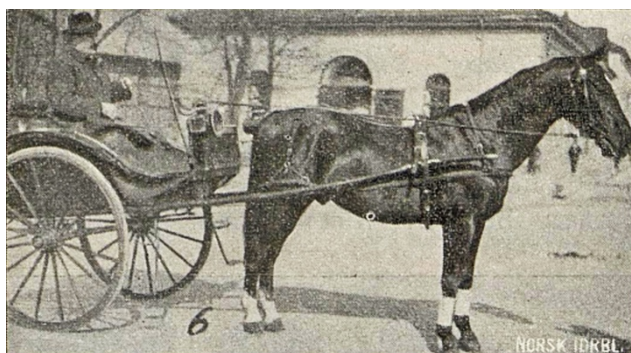
Cuneos vortesvin i sitt bur i Helsingør i 1911. (Foto: Frederik Hansen, Helsingør. Kilde: Göteborgs naturhistoriska museum).

At Cuneo hadde omsorg for dyr, selv om han hadde dem i fangenskap gjennom mange år, fremgår av at han i sitt testamente fra 1924 ville opprette et legat knyttet til Foreningen til Dyrenes Beskyttelse i Oslo. Fondet ble kalt *«Direktør C. Cuneos og hustru Johanne Cuneos legat»*. Legatet ser ut til å ha blitt aktivert etter arveoppgjøret ved Johanne Cuneos død i 1945. (Norsk Lovtidende 1948, nr. 3. s. 572).

Cuneos liv etter salget av menasjeriet

Cuneo hadde utvilsomt tjent gode penger på sitt menasjeri. En del av pengene investerte han i fast eiendom og kjøpte to store bygårder i Kristiania av Aker kommune. Det var Valkyriegaten 11 og 13 som lå sentralt på Majorstuen. Etter at han solgte menasjeriet høsten 1911 ble han boende i København vinteren over, men deretter dro han med sin kone og sønnen John tilbake til Norge og flyttet inn i en elegant leilighet i Valkyriegaten 13. Cuneo var blitt norsk statsborger i 1906.

Cuneo var interessert i travsport, og hadde flere traverhester. En av dem var «Svanhild», som han kjøpte i 1907 og vant en rekke løp. Sommeren 1909 hadde han to traverhester med seg til Stockholm, da menasjeriet lå der i lengere tid. Cuneo ble observert ute og mosjonerte sine to traverhester i Stockholm (Solungen 18. august 1909). Under oppholdet i København vinteren 1911-12 kjøpte han en annen traverhest (hingst) «Diogene» med tanke på avl. Den var født i 1903 og skal ha vært en av verdens mest kjente traverere og ble to år tidligere solgt fra Normandie til Holland for 18 000 franc. Cuneo kjøpte den angivelig for 12 000 franc (Buskeruds Amtstidende 27. sept. 1912), som jo var en anselig sum. Han fortsatte med travløp og brukte sine hester til avl etter at han flyttet tilbake til Kristiania. I 1916-17 var han også en av initiativtakerne til å anlegge en travbane på Bjølsen i Kristiania.

Cuneo med sin traverhest «Diogene» som kan kjøpte i 1912. Den var opprinnelig fransk og en av verdens mest kjente traverere. (Kilde: Norsk Idrætsblad 1914).

Det kan virke som om Cuneo ikke helt ville gi slipp på livet med fremvisning av dyr. Man kunne lese i avisen Social-Demokraten (21. des. 1912) at det annen juledag skulle være premiere i Cirkusbygningen i Kristiania på forestillingen til Cirkus Continental. Dette var et sirkus med tradisjonelle numre av akrobater, klovner, hester etc. Helt spesielt var fremvisning av et trådløst styrbart luftskip. Annonsen fortalte at G. Adolphi var ledende direktør og G. Cuneo administrerende direktør for sirkuset. Dette var et samarbeidsprosjekt mellom Cuneo og det svenske Cirkus Adolphi som turnerte i Norge sommeren og høsten 1912. Forestillingene til Cirkus Continental i Norge foregikk bare en kort periode vinteren 1912-13. Det er grunn til å tro at Cuneo hadde spyttet inn en del av sin kapital i dette prosjektet (Støre 2017). Det ble gitt

betydelige rabatter på billettene, hvilket antyder at sirkuset ikke gikk så godt.

Cuneo hadde heller ikke gitt opp forsøket på å få etablert en zoologisk hage i Kristiania. I 1914 hadde han besøk av Heinrich Hagenbeck og de var på befaring rundt i Kristiania, trolig i forbindelse med slike planer (Middagsavisen 7. nov. 1914). I 1916 så det ut til Cuneo skulle få sin drøm oppfylt. Han hadde forhandlet med eieren av Fredensborg tivoli ute ved Langviksbukta på Bygdøy og blitt enig med ham om å kjøpe den 10 mål store tomten. Det skulle være mulig å utvide arealet ved å kjøpe en naboeiendom. Cuneos planer var å etablere en dyrehage der dyrene kunne gå fritt liksom hos Hagenbeck i Hamburg og i andre dyreparker i Europa. Det skulle ikke bare fremvises nordiske, men også dyr fra hele verden. I planene lå også er anlegg for oppdrett av dyr i større dimensjoner.

Lorentz Hagenbeck var i Kristiania med sitt sirkus våren 1916, og han hadde vurdert mulighetene for å etablere en zoologisk hage på kommunens regning med nordiske dyr i området ved Holmenkollen og Besserud. Dette ble det likevel ikke noe av.

Cuneo fikk ikke realisert sine planer på Bygdøy. Den lokale velforeningen var sterkt imot å få en zoologisk hage der ute. Bygdø Vel sendte en klage til kommunen, og det ble enig med kommunen om å få kjøpt eiendommen. Cuneo, som hadde eiendommen på hånden, fikk en henvendelse fra Aker kommune om hvis han ville kjøpe tomten, så måtte han bestemme seg allerede samme dag kl. 11. Det kunne han av ulike grunner ikke få til, og dermed fikk Bygdø Vel tilslaget. Planene var nå å utparsellere stedet til villatomter (Dagbladet 22. mars 1916).

Cuneo ga ikke opp og fokuserte deretter på området ved Frognerdammene. Dette området egnet seg enda bedre til en zoologisk hage. Området var mye større, og her var det ikke nødvendig å anlegge kunstige dammer og bekker. Dette ville gjøre anleggskostnadene betydelig billigere enn på Bygdøy. Men parkvesenet hadde andre planer om å etablere en park i området, så Cuneos planer måtte oppgis.

Det er lite kjent om Giacomo Cuneos siste leveår. Sønnen John drev en tobakksforretning i Valkyriegaten 13 som var i familiens eie

gjennom flere tiår. En tid hadde han også en vinforretning sammen sted og solgte italienske viner.

Sommeren 1924 dro Cuneo sammen med sin kone Johanne til New York med englandsbåten *SS Besheim* til England og videre med *SS Majestic* fra Southampton. I immigrasjons-papirene oppga han at han skulle være borte i to måneder og at han skulle besøke sin sønn Louis, som bodde på Manhattan. Cuneos datter Maria (Mary) bodde også i New York. Dessuten hadde fru Cuneo en bror i Amerika som de kan ha besøkt.

Cuneo døde 19. febr. 1928 i en alder av 71 år. Han led av hjertefeil og ble syk på en spasertur. Han ligger begravet i en gedigen familiegrav på Vestre Gravlund i Oslo. I nekrologene som ble skrevet omtales han som en kjent person som var elskverdig og avholdt av de mange som hadde møtt ham i årenes løp. Han ble karakterisert som en varmhjertet og snill mann, og man skrev at hans staute skikkelse ville bli savnet av mange oppe i strøket ved Majorstuen (Morgenbladet 21. febr. 1928, Avisen, Oslo 21. febr. 1928).

Formannen i den norsk-italienske foreningen «Dante Alghieiri», konsul Einar Friis Baastad, leste den 20. februar minneord om Cuneo i Nasjonalgalleriets foredragssal. Cuneo hadde vært en av foreningens mest interesserte medlemmer.

Giacomo Cuneo (1856-1928), studiofoto.
(Kilde: Geir Støre).

7 Arkivkilder og litteratur

Arkivkilder

Kataloger fra Cuneos Menageri i småskriftsamlingen ved Nasjonalbiblioteket, Oslo og småtrycksamlingen ved Uppsala universitetsbibliotek. Burny Iversens privatarkiv, Elverum. Upublisert liste over døde pattedyr fra Cuneos Menageri i Göteborgs Naturhistoriska Museum. Samlingsjournaler fra Zoologisk museum, Universitetet i Oslo. Utdrag av uttrykket regnskapsbok 1902–1907 fra Firma Carl Hagenbeck, Stiftung Hagenbeck Archiv. Opplysninger om Giacomo Cuneos familie i USA er hentet fra søk i databasene til [ancestry.com](https://www.ancestry.com) og [familysearch.org](https://www.familysearch.org).

Bøker og tidsskrifter

Anonym 1907. Ur djurens lif. Elände. Från Cuneos menagerie. Tidskrift för djurskyddsföreningarna i Finland. Årg.1907 nr. 1: 14–15.

Aakjær, J. 1919. Københavns jul. Samlede værker. B. 4 – Artikler og taler. S. 90–92. Gyldendal Boghandel, Nordisk Forlag.

Enevig, A. 2003. Gøglere, hypnotisører og savoyarder. Lindhardt og Ringhof.

Støre, G. 2017. Brødrene Berg og søstrene Mundeling. Bautaer i norsk cirkushistorie. Kolofon Forlag.

Svanberg, I. 2016. Ett ödesdigert menageribesök i Uppsala 1903. I: Uppland 2016. S. 83–106.

Thorson, E. H. 1917. Erindringer fra mit arbejde i dyre beskyttelsens tjeneste. II. Dyrenes Ven. 21 (2): 13–15.

Cuneos Menageri (til venstre) på den gamle skøytebanen i Trondheim sommeren 1904. (Kilde: NTNU Universitetsbiblioteket).